

Савченко Олександра Яківна, Красуцька Ірина Володимирівна

«Українська мова та читання»

підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина 2

«Оріон»

2025

Підручник створено до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Нова українська школа

Оріон

Олександра САВЧЕНКО

Ірина КРАСУЦЬКА

Українська мова та ЧИТАННЯ

Частина 2

2

клас

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Олександр Підсуха

Ой, яка чудова українська мова!
Де береться все це, звідкіля і як?

МЕДІАВІКОНЦЕ:
книжка

В КОЖНІЙ КАЗЦІ Є УРОК, МОВ У КВІТОЧЦІ МЕДОК

МЕДІАВІКОНЦЕ:
мандрівка до бібліотеки

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА...

Микола Чернявський

Нема без кореня рослини,
а нас, людей, без Батьківщини.

слухаємо

читаємо

взаємодіємо

Я

МИ

ТИ

досліджуємо тексти

граємо сценки

створюємо

шукаємо і оцінюємо інформацію

ДО ШКОЛИ, ДО КНИГИ, ДО ДРУЗІВ ДУША ПОРИВАЄТЬСЯ ЗНОВ!

МЕДІАВІКОНЦЕ:
читаю, слухаю, бачу

ЗАЧАРУВАЛА ВСЕ ЗИМА...

МЕДІАВІКОНЦЕ:
вітальна листівка

Олександра Савченко, Ірина Красуцька

Українська мова та ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Частина 2

Київ
Оріон
2025

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2025 № 345)*

Відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

Зверни увагу

Читаймо правильно

Відповідаємо вдумливо

Досліджуємо текст

Працюємо в парі

Працюємо разом, обговорюємо, міркуємо

Роз'єднай слова і прочитай

Фантазуємо і творимо

Граємо сценку, виставу

Вибираю правильну відповідь

Дізнаюся значення слів

Здобуваю інформацію з різних джерел

**Запрошуємо скористатися нашим електронним додатком,
розміщеним на новій освітній платформі «Файно»**

<https://faino.school/>

ЛЮБІ ДІВЧАТКА І ХЛОПЧИКИ!

Наші герої запрошують вас на уроки **читання**.

Для чого ці уроки? — питаєте ви. Адже всі ми вже навчилися читати у першому класі.

Але бути справжнім читачем або справжньою читачкою означає не лише вміти прочитати слова й речення, а й зрозуміти прочитане, висловлювати свою думку. Без цього вміння не може обійтися жодна людина.

Дослухаючись до порад дорослих, співпрацюючи одне з одним, навчайтеся:

- ✦ читати правильно, швидко, виразно, вдумливо;
- ✦ розуміти думки й почуття тих, про кого читаєте;
- ✦ висловлювати своє ставлення до прослуханого, прочитаного, побаченого;
- ✦ змінювати відоме та створювати нове.

А головне — читати щодня! І отримувати від цього задоволення!
Запрошуємо до нашого читацького кола!

ЧИТАЄМО І НАВЧАЄМОСЯ ПІЗНАВАТИ НОВЕ ТА ДРУЖИТИ

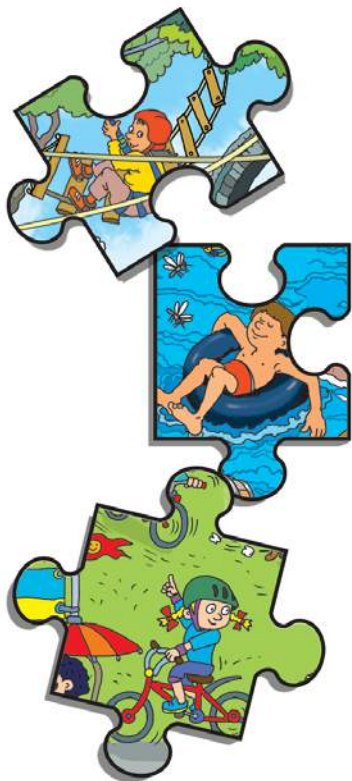
Прошуміло, пролетіло тепле літечко. Знову веселий дзвінок зібрав велику шкільну родину. На вас чекають вчительки й учителі, друзі та подруги, нові книжки й цікаві справи.

- ◆ Чи змінився ваш рідний клас, адже ви тепер другокласники й другокласниці?
- ◆ Розкажіть одне одному, що цікавого побачили, почули влітку.
- ◆ Які книжки прочитали? Чого навчилися?

Валентин Бичко

ЛІТО, ДО ПОБАЧЕННЯ!

Літо, до побачення!
І за все спасибі —
за поля квітучії,
ліс зеленокрилий!
На твоєму сонечку,
на твоєму хлібі
скільки сил набрались ми,
як поздоровіли...
Літо, до побачення!
Побували всюди ми,
скільки див небачених
стріли ми навколо...
Ми цієї радості
зроду не забудемо!
Літо, до побачення!
Здрастуй, рідна школо!

- За що діти вдячні літу?
- З яким почуттям вони його згадують?
- З яким почуттям школярі і школярки вітають рідну школу?

Поміркуйте, що означає виділений вислів. Обговоріть.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Передбачай зміст твору за заголовком, малюнками.
- Визначай його тему та настрій.
- Знаходь незрозумілі слова, став запитання.
- Читаючи, звертай увагу на наголоси та розділові знаки.
- Учися вести читацький щоденник. Туди ти зможеш записувати всі питання, які в тебе виникли після уроків читання, а потім обговорювати їх з друзями і однокласниками й однокласницями. Адже читання навчає нас краще розуміти себе і світ навколо себе.

Вчися працювати з підручником

- * Зверни увагу: завдання, подані до текстів, мають умовні позначення. Прочитай на с. 2, що вони означають.
- * Які з них тобі незрозумілі? Запитай про це вчителя або вчительку.
- * Які умовні позначення є на сторінках цього розділу?
- * Роздивись обкладинку підручника. Чи сподобалася вона тобі? Які почуття викликала? Що, на твою думку, на ній зображено? Які запитання ти хотів / хотіла б поставити авторкам і художниці? Якщо у тебе виникли інші ідеї, як можна оформити обкладинку, розкажи про них у класі.

Скринька очікувань

Що кожен з вас очікує від уроків читання? Напишіть удома свої побажання. На наступному уроці ми їх обговоримо, складемо у скриньку. Цікаво буде перед Новим роком пригадати свої очікування, визначити, що з них справдилось, а що — ні.

ЗДРАСТУЙ, РІДНА ШКОЛО!

Микола Сингаївський

ДО ШКОЛИ

Так сонячно-ясно довкола,
і тануть хмаринки вгорі.

До школи,

до школи,

до школи

сьогодні ідуть школярі.

Врожаями ниви достигли,
багрієць променіє з дібров.

До книги,

до книги,

до книги

душа поривається знов.

Дозріли калинові гронця,
над ними ясніє блакить.

До сонця,

до сонця,

до сонця,

як спів, наша мрія летить.

Відко́ли, скажіть нам, відколи
цей вересень з нами рідня?

До школи,

до школи,

до школи

ведуть нас дороги щодня.

- З яким настроєм ти прийшов / прийшла до школи?
- Який настрій передано у вірші?
- Поміркуйте, чому у вірші повторюються слова **школа**, **книга**, **сонце**. Як вони пов'язані між собою?
- Прочитай вірш піднесено, радісно.

Словничок настроїв і почуттів

Щоб точніше висловити свої почуття, звертайтеся до **Словничка настроїв і почуттів**, вміщеного наприкінці підручника.

НАШ КЛАС

Друже, наш просторий клас,
привітай сьогодні нас!
Ми з тобою знов зустрілись,
бо канікули скінчілись.
Буде в класі, як раніше:
сміх і гáлас*, а не тиша.
Проживем навчальний рік
ми так са́мо, як торі́к!

Переклад із кримськотатарської Ольги Тимохіної

- Як діти звертаються до свого класу?
- Які вислови засвідчують, що вони скучили за школою?
- А що ти можеш і хочеш розповісти про свій клас?

Гáлас — сильний шум.

- Прочитай слова. Чітко вимовляй виділені частини слів.

вгорі

до**в**кола

дзвін

гронця

до**ст**игли

дзвінок

ба**г**рець

до**зр**іли

дзвоник

стріли

за**дз**венів

Дмитро Павличко

Наче вулик, наша школа.
Вся вона гуде, як рій.
І здається, що довкола
розквітають квіти мрій.
Бігають, сміються діти,
та — лиш дзвоник задзвенить —
стане тихо, ніби в квіти
поховались бджоли вмить.

- Підкресли порівняння.
 - Придумай і запиши свій заголовок до вірша.
- А з чим ти можеш порівняти свою школу? На що вона схожа?

ШКОЛИ БУВАЮТЬ РІЗНІ

Солов'їків, солов'їв, музичній, позмаг'атись.

Звуконаслідування

Степан Жупанин

У ЛІСОВІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ

Тук-тук-тук! — лунає чітко
дятла стукіт-голосок.

В лісовій музичній школі
йде заняття, йде урок.

Тук-тук-тук!

Дятлів стук:

я — всьому живому друг!

Дятел ритміці старанно
вчить школярів-пташат.
На гіллі присіли зручно
і в долоньки плещуть влад.

Тук-тук-тук!

Дятлів стук:

я — всьому живому друг!

Потім лине на занятті
солов'їків солоспів*.

І його веселі трелі*
полонили школярів.

**Тьох-тьох-тьох,
тіву-тів, —**

лине спів для школярів.

І з тих пір у лісі чути
безліч різних голосів.

З солов'їком позмаг'атись
захотіли птахи всі.

**Тьох-тьох-тьох,
тіву-тів, —**

лине спів для школярів.

Солоспів — виступ одного співака.

Трелі — звуки співу.

- Хто навчається в цій незвичайній школі?
- Із чого видно, що пташата вчаться з радістю?
- Спів яких пташок передають виділені рядки?

У НОВІЙ ШКОЛІ

У новій школі Нюра нікого не знала. Тому все придивлялася до учнів, до вчительки, до класу.

Якось на великій перерві підійшла до неї однокласниця Галя і питає:

— Ти ще ні з ким не дружиш?

— Ні, — відповіла Нюра.

— І я ні з ким не дружу, — зітхнула Галя.

— Погані в нас дівчата. Оленка — задавака, Вірка — хитруля, Надька — брехуха, Ірка — задирака...

Майже всіх дівчат класу перебрала* Галя — всі погані виявились. Лише про себе нічого не сказала.

— Просто не знаю, з ким ти зможеш у нас дружити.

— Не турбуйся, — відповіла їй Нюра. — З ким я дружитиму, я ще не знаю. Зате знаю, з ким мені не треба дружити.

Перебрала — тут: назвала.

- Між ким відбувалася розмова?
- Чому Галя ні з ким у класі не дружила?
- Прочитай останнє речення оповідання. Як можна зрозуміти відповідь Нюри?
- Що ти скажеш про свою позицію пташці на ключику?
- А чи вмієш ти дружити?

Працюємо разом! Обговоріть і запишіть основне правило дружби.

Розкажи, якою ти уявляєш школу майбутнього.

- Що головне для тебе у школі? Вислови свою думку. Обговори її з однолітками, а також з дорослими.

НОВІ ДРУЗІ

ЧИТАЦЬКА РОЗМИНКА

- ☐ Прочитай чистомовки.

Са, са, са — он летить оса.

Со, со, со — хмару принесло.

Су, су, су — квіти я несу.

Си, си, си — книжку принеси.

Се, се, се — розквітає все.

- ☐ Навчись читати скоромовку.

Володимир Лучук

Летіла сова,
торохтіла слова:
Чи сон це, чи слон це,
а може, і сонце?!

повільно

швидше

швидко

Лідія Повх

В ІДАЛЬНІ

Авторка

Оля, Ната і Маринка
стали в чергу і стоять.

Дівчатка

— Скільки коштує ватрушка? —
поспитали разів п'ять.

Авторка

Продавець уже втомилась:
булку цим, тим пиріжки...
На хвилиночку спинилась
і сказала залюбки:

Продавчиня

— Ви, дівчатка, першоклашки?
Вам читати, мабуть, важко.
Другокласник Гліб — відмінник,
прочитай дівчаткам цінник!

Гліб про цінник пояснив,
Гліб ватрушки всім купив!
І їдять смачні ватрушки
Оля, Ната, Гліб, Марушка.

— А дзвінок? Ой, дзвінок
вже скликає на урок!

- Прочитай вірш. Хто дійові особи вірша? Де вони зустрілися?
- Як Гліб допоміг дівчаткам? Прочитай.
- Чи не траплявся з тобою подібний випадок?

Розіграйте сценку за прочитаним. Скільки має бути ролей? Розподіліть їх. Підготуйтеся виразно, з різним настроєм прочитати слова кожної дійової особи. Може, вам допоможе **Театральний словничок**?

Театральний словничок

Актор / акторка — виконавці ролей.

Афіша — повідомлення про виставу.

Глядач / глядачка — той, хто дивиться виставу.

Жéсти — рухи тіла чи рук.

Міміка — вираз обличчя.

П'єса — твір, за яким ставлять виставу.

Репетиція — підготовка до вистави.

Сцéна — місце дії.

ЧОМУ ЗНИКЛА ХИТРИНКА?

ЧИТАЦЬКА РОЗМИНКА

- Прочитай слова. Чітко вимовляй виділені частини слів.

При**кр**ітого, по**черв**оніла, хит**тр**інка, відд**а**м, пот**тр**ібні,
х**о**ч**ет**ься, пи**щ**іть, пол**із**ла.

Скривілася, скаржиться, дерев'яної, хитрощі.

Василь Сухомлинський

Заголовок

ЯК НАТАЛКА В ЛИСИЦІ ХИТРИНКУ КУПИЛА

Поміркуй: чи можна купити хитринку?

Зачин

Прийшла Лисиця на базар, принесла повний кошик якогось товару, прикритого білим рушничком. Це було взимку. Стала Лисиця в ряд, підняла пухнастий комір, поставила кошик на стіл, відкрила — і побачили люди: у кошику хитринки.

Ішла повз базар учениця Наталка. Побачила — Лисиця хитринки продає. Підійшла і вибрала собі хитринку: маленька дерев'яна дівчинка притулила руку до голови, скривилася й жалібно пищить: «Ой, голова болить».

Купила Наталка хитринку, принесла додому. Треба готувати уроки, та не хочеться.

— У мене голова болить, — скаржиться Наталка мамі, — не робитиму уроків.

— Добре, полеж, Наталочко.

Прилягла дівчинка на ліжко й одразу ж забула про головний біль, говорить мамі: «Мамо, я піду покажусь на ковзанах». «Та в тебе голова ж болить», — здивувалася мама.

Основна частина

Основна
частина

Наталка почервоніла від сорому. «Віднесу на базар хитринку, віддам Лисиці, не потрібні мені її хитрощі», — подумала вона.

Пішла на базар. Полізла рукою до кишені, а маленької дерев'яної дівчинки немає.

«Де ж вона поділася?» — думає Наталка. Так і не могла зрозуміти дівчинка, куди поділася хитринка.

Розповіла про все мамі. Мама їй каже:

— **Злякалась тебе хитринка. Не люблять хитрощі совісті.**

— А де ж моя совість? У чому вона?

— **У тому, що тобі стало соромно.**

Кінцівка

- Хто дійові особи казки? Прочитай, який товар продавала Лисиця.
- Як ти розумієш ужите тут слово **хитринка**?
- Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- Які думки викликає у тебе казка? Від чого застерігає ця пригода?

Попрацюйте разом. Перечитайте виділені слова. Як ви їх зрозуміли? Чи можна їх вважати головною думкою твору?

Розгляньте малюнки-пазли. Розкажіть за ними твір: як розпочиналася казка?

Що було потім? Чим вона закінчилася?

- **Будь уважним читачем або читачкою!** У яку пору року Наталка зустріла Лисицю? Вибери правильну відповідь на запитання.

☐

восени

☐

взимку

☐

навесні

- Чому зникла хитринка? Вислови свою думку.

МЕДІАВІКОНЦЕ: читаю, слухаю, бачу

👍 Щодня ти дізнаєшся багато нового, спостерігаючи за довкіллям, навчаючись, спілкуючись із ровесниками й дорослими... Звідки до тебе надходять нові відомості, знання? Від кого ти чуєш нову інформацію?

Поміркуймо разом.

?

— Запитую в учительки або вчителя.

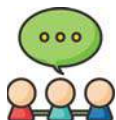
— Розповідають дорослі.

— На нашій вулиці багато реклами.

— Читаю книжку.

?

— Дивлюся телевізор.

Чи погоджуєшся ти з цими відповідями?
Чим можеш їх доповнити?

Інформація — відомості, знання, які здобуваємо під час навчання, спілкування, спостереження.

Медіа — засоби, які зберігають і поширюють різну інформацію.

1. Розгляньте різні засоби передачі інформації. Які ще ви знаєте? Розкажіть.

2. Обговоріть у групах і завершіть разом тематичну павутинку «Медіа».

ДЛЯ ЧОГО МИ ШУКАЄМО ІНФОРМАЦІЮ?

ЧИТАЦЬКА РОЗМИНКА

- ☐ Прочитай слова. Чітко вимовляй виділені частини слів.

Знітився, **спідл**оба, **зірк**нув, при**ска**лив, сп**антел**ічено,
справдилися.

ЗАЙЧИК І ВОВЧИК

Юрій Ярмиш

Про що може йти мова в цій казці?

Якось вибіг Зайчик на галявинку, а там — Вовчик. На пеньку перед ним комп'ютер. Сидить і кнопки натискає.

— Що ти робиш, Вовчику? — запитав Зайчик.

— Вирахóвую, — відповів той, — де вас, зайців, у лісі найбільше. Ти ж знаєш, як ми з татом і вся наша родина вас любимо...

Зні́тився* Зайчик, але, набравшись хоробрості, попросив:

— Дай і я спробую.

— Що? — спідлоба зіркнув на Зайчика Вовчик.

— Вірахувати!

— Спробуй. Тільки недовго!

Зайчик натис на кнопки, подивився на екран і зібрався бігти далі.

— І що ти вірахував, Зайчику? — поцікавився Вовчик.

Зайчик весело приска́лив око*.

— Довідався, де в нашому лісі найменше вовків. Спасибі. Бувай!

— Бувай! — спантелі́чено* промовив Вовчик.

Зні́тився — тут: розгубився.

Приска́лив око — примружив.

Спантелі́чено — розгублено.

- Прочитай казку. Чи справдилися твої очікування щодо її змісту? Яку інформацію шукав Вовчик? А Зайчик?

- Які з цих слів стосуються дій **Вовчика**, а які — **Зайчика**? Назви.

попросив

вираховував

знитився

спантеличено

зиркнув

прискалив око

промовив

Чи не виникла в тебе інша назва казки? Запиши її в зошиті або читацькому щоденнику.

- Роз'єднай слова та прочитай прислів'я.

Перемагай розумом, а не силою.

- Кого з дійових осіб казки воно стосується?
- Чому почуття персонажів змінювались?

Займи позицію

Зайчик

Вовчик

**Хто
переміг?**

- Добери з тексту вислови, які підтверджують твою думку.

ЗОЛОТА ОСІНЬ У КОЛЬОРАХ, ЗВУКАХ І НАСТРОЯХ

Ти вже знаєш, що природа постійно змінюється. Пригадай з уроків «Я досліджую світ» і своїх спостережень прикмети ранньої осені. Чим вона відрізняється від літа?

Письменники і письменниці словами, а художниці й художники фарбами створюють **свій образ** осені.

А вона дуже різна: золота, барвиста, похмура, тиха, дощова... Дерева, листя, вітер, дощ, птахи — усе має різний вигляд і звучить по-різному. Як це побачити й почути?

♦ Послухайте вірш.

Милування природою

* * *

Максим Рильський

Ми збирали з сином на землі каштани,
ми дивились довго, як хмаринка тане,
як **хмаринка тане**, як синіє синь,
як колише вітер **струни павутинь**.

Ми збирали з сином жолуді дубові,
і про день майбутній я казав синкові,
і пливли багряні* хмари в вишині,
і співала осінь весняні пісні.

Багряні — густо-червоні.

- Де були батько із сином?
- Що вони побачили одного осіннього дня? Чим вони милувалися? Які почули пісні?
- Які почуття, настрої передає поет у вірші?
- Прочитай вірш напівголосно, замріяно.

Досліджуйте!

- * Не тільки дивіться, а й придивляйтеся!
- * Помічайте не лише яскраве, велике, а й малопомітне.
- * Не тільки слухайте, а й прислухайтеся.
- * Намагайтеся цікаво розповісти про побачене.

Поміркуймо. Уявімо, що означають вислови:

хмаринка тане — ...

струни павутинь — ...

Розгляньте картину.

Сергій Шишкó.
Осінь. Голосієво

- Що на ній зображено? Яка це пора року? Яких кольорів найбільше? Якого кольору небо?
- Який настрій створює картина?

Розгляньте ще одну картину.

Йосип Бабинець. Осінь у Карпатах

- Що зображено на картині? Яких кольорів найбільше? Якого кольору небо? Які рядки вірша Наталі Забіли можуть бути підписом до неї? Підкресли їх у вірші.

* * *

Хваляться дерева своїм убранням.

— Моє вбрання найкраще. Тут і червоне, і зелене, і жовте, і рожеве... А листя як вирізане!

— А я вважаю, що барвистий одяг не всім до лиця, — сказало сусіднє дерево. — Скромний і гарний колір — зелений. Цей колір я ніколи не зраджу.

- Які дерева вели розмову? Обґрунтуй свою відповідь.

Порівняння-образ

Дмитро Павличко

Небеса прозорі,
мов глибінь ріки.
Падають, як зорі,
з явора листки.
А над полем нитка
дзвонить, як струна.
Зажурилась квітка —
чує сніг вона.

- Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі?
- Ранню чи пізню осінь змальовує поет?
- Які порівняння передають красу осіннього дня?
- Вивчи вірш напам'ять.
- **Будь уважним читачем або уважною читачкою!** З яких віршів ці вислови?

Ми збирали
з сином...

падають, як зорі,
з явора листки

співала осінь
весняні пісні

хмаринка тане

Небеса прозорі...

- Прочитай речення.

Зажурилась квітка — чує сніг вона.

Чому квітка зажурилась? Поясни.

Прочитайте прислів'я, обговоріть їхній зміст.

- ❁ Вересневий час — сім погід у нас.
- ❁ Осінь на строкатому коні їздить.
- ❁ Осінь усьому рахунок веде.
- ❁ Листопад — вересню онук, жовтню син, а зимі рідний брат.

✦ Послухайте вірш.

Оксана Сенатович

ДРУЖЕ МІЙ...

У сльоту*, і в час негоди,
і в погоду, друже мій,
серцем слухати зумій
звуки рідної природи,
звуки — дивні голоси
незвичайної краси.

Чуєш, друже мій, розмови:
з вітром листя гомонить,
з сонцем ниви і діброви,
і з озерами — блакить.

Розмовляють доли, води...
Стань, послухай, роздивись.

**Мову рідної природи
розуміти серцем вчись.**

Сльотá — хмарка, сира погода з дощем або снігом.

- Які звуки природи почула поетеса?
- З яким проханням до нас звертається поетеса?
- Як промовляє до нас природа?

Пригадайте, які звуки довкілля ви можете розпізнати.

- Чим відрізняються звуки довкілля і музичні звуки? А чим вони схожі?

Поміркуйте разом! До чого закликає поетеса? Як ви розумієте вислів **розуміти мову рідної природи серцем?**

Можна думати про це так: не лише більше дізнаватися про своє довкілля, а й розуміти без слів, що хоче, скажімо, ця квіточка, а про що мене просить бджілка... А що думаєте ви?

♦ **Прислухаємося** до осені. Послухайте осінню музику. Спробуйте передати свій настрій словами.

- Якими словами можна передати рух листя?
- Як під час дощу змінюються звуки крапель?
- Як «розмовляє» вітер?

<https://cutt.ly/YwYZH375>

**Чи погоджуєшся
ти з журавликом?**

Степан Жупанин

ЖУРАВЛИК

Осіннього ранку журавлик летів
за море далі, до теплих країв.
І чулося з неба тужливе «курли».
— Журавлику, любий,
повернеш коли?

— Курли... Курли...

Сказав журавель, як здіймався увись:

— В Карпатах над річкою я народивсь.

І тут наймиліше
живеться мені.

Додому прилину я знов навесні.

Курли... Курли...

- З яким почуттям діти звертаються до журавлика?
- Що він пообіцяв їм?
- З яким почуттям, у якому темпі слід прочитати слова журавлика?
- Дай відповідь на запитання пташки з ключиком.

Визначай почуття!

Катерина Перелісна

ОСІННІЙ ВІТЕР

Ой шумить холодний вітер,
аж гуде, жовте листячко тріпоче
де-не-де.
А берізка гілочка́ми вся тремтить:
— Ой не рви ти, вітре, коси
хоч на мить!
Бо замерзну я без листя у снігу!
Вітер їй відповідає: — Гу-гу-гу!
Не замерзнеш ти під снігом, а заснеш.
І навесну свіжі коси заплетеш.

- Про що берізка благає вітра?
- З яким почуттям варто прочитати її прохання?
- Як її втішає вітер?

Прочитайте вірш в особах.

- Яким може бути танець осінніх метеликів? Покажіть.

Продовж ланцюжок слів, якими можна передати рух листя.

Кружляє, в'ється...

Будьте дослідниками і дослідницями !

- * Не тільки дивіться, а й придивляйтеся;
- * помічайте не лише яскраве, велике, а й малопомітне;
- * не тільки слухайте, а й прислухайтеся;
- * спостерігайте те саме в різних умовах.

ДЕ ПРИЧИНА, А ДЕ НАСЛІДОК?

Досліджуємо текст

Мандрівника́ми, зіб'ю́ться, спо́кійнісінько, завбі́льшки, па́морозь.

Причина і наслідок

Олександр Копиленко

ОСІННІЙ КЛОПІТ*

Осінні місяці — це місяці, коли більшість наших птахів стає мандрівниками. Вони летять у теплі краї — вирій. Летять, звісно, без компаса, але ніколи не зіб'ю́ться зі свого маршруту. Ці перельоти тривають уже тисячі років, і кожен птах мандрує своїм шляхом.

Голоду бояться пташки, тому й покидають нас. Багато з них спо́кійнісінько пережили б холодну зиму, та їм нема чого їсти. Зникають різні комахи, зелені стеблинки рослин. Сніг заносить смачне насіння. Чи звертав ти увагу на те, що пташки, які прилітають до нас першими, відлітають від нас останніми?

Зозуля, соловейко, іволга, а також і ластівка зникають, ледве відчувши першу прохолоду осінніх ночей.

А жайворонки, перепілки, зяблики, шпаки — усіх можна в нас ще зустріти й тоді, коли вже біла паморозь* падає на луг. Може, думаєте, що всі птахи обов'язково летять у теплі краї? Ні, не всі летять. Є й такі, що мандрують пішки, а інші пливуть.

Ось живе в нас такий чудовий, невтомний пішохід. Може, ти чув його крик, хоч насправді це його спів, улітку на луках, біля боліт і річок? Він «дере» свою пісню майже весь день, вечір і всю ніч. Навіть дивуєшся — коли ж відпочиває співак? Чи в нього й горлянка не болить?

А зветься цей птах — завбі́льшки з перепілку, тільки на довгих ногах, **деркач**.

Деркач вирушає у свою далеку путь пішки. Лише коли зустрічає на шляху воду — тоді летить. Бо він бігає краще, ніж літає. Проте деркач часто зимує в далекій Африці — значить, і через море перелітає.

Навесні птахи радо повертаються додому.

соловейко

зяблик

деркач

Кло́піт — турботи, тривоги.

Па́морозь — кристалики льоду, що налипають на гілках дерев, дротах та інших предметах під час сильних морозів і туманів.

- Які слова в тексті незрозумілі? Значення яких слів хочете перевірити?
- Про кого оповідання? Який клопіт у пташок?
- Чому вони відлітають у теплі краї? Знайдіть у тексті відповідь.
- Які птахи раніше відлітають? Знайдіть і прочитайте абзац.
- Знайди у тексті відповідь, чому деркач вирушає в далеку путь пішки. Прочитай її.

Що нового ви відкрили для себе? Що вас здивувало?

- Перечитайте виділені речення. Використовуючи їх, розкажіть, які у птахів осінні клопоти.

Граємо у слова!

Я почну, а ти завершуй:

Зозуля кує, а голуб

Голуб туркоче, а півень

Півень кукурікає, а сова

Сова ухкає, а соловей

Соловей тьохкає, а ластівка

Ластівка щебече

Чи можеш продовжити гру? Спробуй!

✦ Послухай вірш.

Грицько Бойко

ХВАСТУНЕЦЬ

Перша
строфа

Хлопчик Толя — молодець,
тільки трішки хвастунець.
Якось ми пішли на став.
Він мені таке сказав:

Друга
строфа

— Слово честі, не хвалюся,
я ні-чо-го не боюся!.. —
Враз на слові цім з дороги —
Толі ящірка під ноги.

Третя
строфа

З переляку, у тривозі
наш хвалько мерщій навітк.
Та спіткнувся на дорозі
й **прикусив собі язик**.

- Підготуйся прочитати вірш уголос.
- Як Толя говорив про себе спочатку? Яким він виявився насправді? Добери до кожної строфи вірша відповідну інтонацію.
- У яких випадках говорять **прикуси язика**? Поясни.

Григорій Фалькович

ЧЕСНИЙ КІТ

Запитали у кота про його шкільні літа.
Чесний кіт сказав нам прямо —
так його привчила мама:
«В світі й так чимало див —
я по школах не ходив,
сам собі навчився спати,
їсти, пити і гуляти».

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Що означають умовні позначення? Яке тебе зацікавило найбільше?
- ◆ Які теми розкривають твори розділу?
- ◆ Чому для нас важливі **медіа, інформація**?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Який настрій передано у вірші «Літо, до побачення!»?
- ◆ У чому смисл поради **«Усе встигає той зробити, хто уміє час цінити»**?
- ◆ Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- ◆ Звідки ти можеш здобути інформацію?

Вмію...

- ◆ Розказати напам'ять вірш, що сподобався найбільше.
- ◆ Розрізняти слова автора та дійових осіб.
- ◆ Продовжити міркування за зразком:

небеса прозорі — небо високе, чисте, синє;

листки, як зорі — _____ ;

зажурилась квітка — _____ .

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мені сподобалось, як описано ...
- ◆ Я поділяю / не поділяю думку про те, ...
- ◆ Я хочу більше дізнатися про ...
- ◆ Я хочу розповісти друзям, рідним про ...

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Українська мова дуже давня. Вона належить до найбільш багатих і милозвучних мов світу.

Мова оточує нас із раннього дитинства. Тут ти послухаєш і прочитаєш перлінки української народної творчості — **ко-лисківі, лічілки, мирілки, заклічки, загадки, скоромівки, прислів'я**. Вони відображають життя нашого народу, ставлення українців до людей, праці, природи, рідного краю.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Вслухайся у звучання слів, речень.
- Міркуй над їхнім значенням.
- Збагачай своє мовлення «перлинками» усної народної творчості.
- Визначай, з якою метою і де їх краще використовувати.

Марія Хоросніцька

МАТУСИН ЗАПОВІТ

Раз мені казала мати:
«Можеш мов багато знати,
кожну мову шанувати,
та одну із мов усіх,
щоб у серці ти зберіг».
В серці ніжну і погідну*
збережу я мову рідну!

Погідний — ясний, світлий, теплий.

- Між ким відбувається розмова? Як дитина зрозуміла матусин заповіт?
- Як ти розумієш вислів **берегти мову рідну**?
- Вивчи вірш напам'ять.

КОЛИСКОВІ — ПІСНІ ДОБРА Й ЛЮБОВІ

Колискові пісеньки або колисанки — перлинки української мови. Тихесенький наспів, пестливі слова заспокоюють, присипляють дитинку. У цих пісеньках мамина ласка, любов, світ добра та краси.

Вчимося слухати і розуміти текст

Оксана Кротюк

ХОДИТЬ СОН

Ми, українці, — співучий народ. І пісень склали ой як багато! Особливо лагідні й гарні поміж них колискові. Співаючи колисанку, матуся не тільки присипляє — вона бажає своєму дитяткові щонайкращого. Та й сам уже мамин голос має цілющу силу.

В давнину колискову пісню вважали оберегом. Тому в ній часто співають про кота. Адже, за народними віруваннями, кіт захищає людину від злої сили, бере її неспокій та тривоги.

Добре, коли дитині співають. Тоді вона легко засинає, солодко спить — а отже, росте здоровою і радісною. Певно ж, коли ти був манюнім, тобі теж співали колисанок... Якщо маєш молодших братика чи сестричку, спробуй поспівати їм.

- Для кого матуся співає колискову-колисанку?
- З якою метою?
- Чому в колисанках часто співають про кота?

* * *

Котику сіренький,
котику біленький,
котку волохатий,
не ходи по хаті.
Не ходи по хаті,

не буди дитяти,
дитя буде спати,
котик воркотати.
Ой на котка воркотá,
на дитину дрімота...

Ходить котик по горі,
носить сон у рукаві.
Усім дітям продає,
а Марійці так дає.

Ой люлі, ой люлі,
налетіли гулі.
Сіли на ворóтях
в червоних чобóтях.
Сіли та й радéнькі,
що спить мій маленький,
що спить і не чує,
де гуля ночує.

 Кость Лавро.
«Ходить котик...»

- Які пестливі слова вжито в колискових?
- Прочитайте колискові наспівно, лагідно. Підкресли.
- Розпитайте, які колисанки знають у вашій родині.
- Вивчіть одну-дві колискові напам'ять і розкажіть або проспівайте їх у класі, в родині.

Розгляньте картину та її частини.

 Вікторія Ковальчук.
Колискова

- Кого зображено в центрі картини? Як матуся присипляє дитинку? Який птах у неї за спиною? Яка квіточка в руках? З яким почуттям співає матуся? Чи здогадались ви, чому тут зображено літери **А-а-а-а**?
- Кого ще намалювала художниця?

- ✦ Послухайте українську колискову, що її в мультфільмі **«Колискові світу: українська»** виконує співачка **Ніна Матвієнко**. Які почуття, настрої викликає її спів? Подивіться мультфільм. Чи сподобався він вам?

<https://cutt.ly/3wEV5WsR>

Кадр із мультфільму
«Колискові світу:
українська»

- Знайди в таблиці слова, які можна почути у колискових. Прочитай їх.

Т	И	В	М	А	Т	У	С	Я	Я	Н
Я	П	І	С	Е	Н	Ь	К	А	А	З
Н	А	Ц	К	О	Т	И	К	В	В	Д
К	Ф	К	О	Л	И	С	К	А	А	В

ДИТЯЧІ ЗАКЛИЧКИ І ЛІЧИЛКИ

Поміркуйте, що означає слово **заклічка**. Як воно утворилося?
Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- З яким настроєм промовляють заклички?
- До кого діти можуть звертатися із закличками?

* * *

Іди, іди, дощичку,
зварю тобі борщичу
в зеленому горщику,
поставлю на дубочку
у зеленому садочку.
Вітер ізнявся,
дуб захитався.

Горщик розбився,
а дощик полився —
цебром*, цебром, дійніцею*
над нашою пашніцею!

Цебрó — велика дерев'яна посудина.
Дійні́ця — посуд, у який доять молоко.

Поміркуйте, що означає слово **лічилка**. Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- Коли промовляють лічилки?
- Які лічилки ви знаєте?

Календар справжніх читачів і читачок

27 жовтня відзначаємо **День української писемності та мови**. У цей день уся країна пише
Всеукраїнський диктант єдності.
А ти хочеш писати такий диктант?

◆ Прочитай лічилки. Читаючи лічилки, вимовляй слова спочатку повільно, потім швидко. Чи знаєш ти, як їх завершити? Запиши.

* * *

Раз, два, три, чотири,
козі дзвоника вчепили,
коза бігає, кричить,
просить дзвоник _____ .

* * *

Їхав лис через ліс,
поламав п'ять коліс,
треба стать погадать,
скільки йому грошей _____ .

* * *

— Де стоїш?
— На ка́мені.
— Що п'єш?
— Квас.
— Ану, злови _____ .

* * *

Покотило, покотило,
по дорозі волочило.
Сонце, місяць і зірки
на кілочку вийдеш _____ !

МИРІЛКИ. ЗАГАДКИ. СКОРОМОВКИ

Поміркуйте, що означає слово **мирилка**. Які слова близькі до нього за значенням?

- Чи знаєш ти мирилки?
- З якою метою їх промовляють?

* * *

Через тин вишня похилилася,
дві подруженьки посварилися!
Тобі яблучко, мені грушечка,
не сварімося, моя душечко.
Тобі яблучко, мені зёрнятко,
не сварімося, моє серденько.

* * *

Мир — миром, пироги з сиром,
варенички в маслі,
ми дружечки красні, поцілуймося!

* * *

Битися — не билися,
трохи посварилися,
потім посміялися,
друзями zostалися.

- Як найкраще промовляти мирилки, щоб тебе почули й повірили тобі?

Поміркуйте разом, що означає слово **загадка**.

Загадка розповідає про предмет чи явище, але не називає їх.

У загадці є слова-підказки для відгадки.

Загадка спонукає побачити суттєві ознаки предмета, явища, істоти.

- ✦ Прочитай загадки. Які слова допомогли тобі знайти відгадки? Підкресли.

* * *

Прилетіли гості, сіли на помості.
Без сокири, без лопати, поробили собі хати.

* * *

Вірно людям я служу,
їм дерева стережу,
дзьоб міцний і гострий маю,
шкідників ним добуваю.

* * *

Маю гребінь, та не можу ним чесатися.

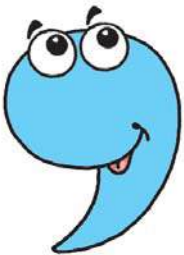
* * *

Колючий клубочок прибіг у садочок.

- ✦ Прочитай загадки. Запиши відгадки.

Дмитро Білоус

ЗАГАДКИ ПРО РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ

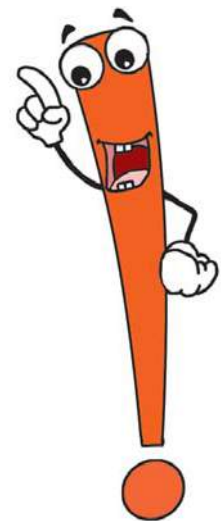

* * *

Злита з хвостиком ця крапка,
невеличка, власне, лапка.
Робить паузу, всім знайома.
Як вона зветься? _____

* * *

Що за знак — стрункий, мов спис,
він над крапкою завис,
спонука до поклику.
Хто ж бо він? _____

Скоромовки — жартівливі вислови, створені зі складних для швидкої вимови слів.

Поміркуйте. Чому скоромовки називають ще **швидкомо́вками** та **чистомо́вками**? Як утворилися ці слова?

Навчися читати скоромовки:

- * з'ясуй значення незрозумілих слів;
- * спочатку читай повільно, чітко вимовляючи звуки й слова;
- * потім читай швидше, ще швидше, але чітко й правильно.

✦ Прочитай скоромовки.

Ходить квочка коло кілочка,
водить діточок коло квіточок.

Біг додому
лісом лис,
шелестів
за лісом ліс.

Хитру сороку
спіймати моро́ка,
а на сорок соро́к —
сорок моро́к.

Грицько Бойко

ВАРЕНИКИ

У кухаря Валерика
розварились вареники.
Розварились вареники...
Варени́ці у Валерика!

- Який звук у кожній скоромовці трапляється найчастіше? Вимовляй його чітко.
- Вивчи напам'ять одну зі скоромовок.

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

Прислів'я — це короткі влучні вислови повчального характеру. Їх складав народ протягом століть. Це ніби правила життя, у яких одне люди схвалюють, інше — засуджують.

- ❁ Бджола мала, а й та працює.
- ❁ Зробив діло — гуляй сміло.
- ❁ Маленька праця краща за велике безділля.
- ❁ Без верби та калини немає України.
- ❁ Добре діло роби сміло.
- ❁ Гостре словечко коле сердечко.
- ❁ Від теплого слова і лід розмерзає.
- ❁ На словах медок, а в думках — льодок.

Поміркуйте разом, що передає зміст кожного прислів'я.

- У яких прислів'ях заохочується працелюбність?
- Пригадайте прислів'я, які передають ставлення народу до нещирих вчинків.
- Чи не траплялася з тобою якась пригода, про яку можна розповісти одним із наведених прислів'їв? Розкажи.
- Вивчи три прислів'я напам'ять.

Роздивись і прочитай прислів'я, яке намалювала львівська художниця Анастасія Стефурак. Спробуй намалювати прислів'я, яке тобі запам'яталося.

ЦЕЙ ЗАГАДКОВИЙ БАГАТОЗНАЧНИЙ КЛЮЧ

Досліджуємо текст

Лелéчиха, лелеченя́та, незмі́гливо, штовха́ти, розі́б'ю́ться, віді́рва́вшись, клекотáти, витанцо́вують, кружеля́ючи.

Василь Чухліб

ЧИ ДАЛЕ́КО ДО ОСЕНІ?

Лелека живе на старо́му в'язі. З лелéчихою і лелеченя́тами. Прибігають до в'яза Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка. Витанцо́вують під в'язом і гукають:

— Лелеко, лелеко, до осені далéко?

Лелека, задерши дзьоба́ту голову, незмі́гливо* дивиться на дітей. А потім починає клекотати. Про що він клекоче? Спробуй розбери. Лелека і лелéчиха враз знімаються і летять на лугі́, до Десни. Лелеченята топчуться в гнізді́, перебирають циба́тими ногами, але злетіти не наважуються.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — знову прибігають до в'яза діти.

Лелека й лелечиха заклопотані. Їм ніколи відповідати. Вони щось говорять до своїх лелеченят, а потім беруться штовхати їх на край гнізда.

— Ой, вони ж розі́б'ю́ться! — злякано шепоче Тетянка.

— У них же крила є! — заспокоює її Тарасик.

Лелечата, неохоче віді́рва́вшись від гнізда, зли́нають унебо.

Плавно летять над садом, над горóдами, туди, де голубіє річка. А за ними — старі лелеки. Діти полегшено зітхають і весело галасу́ють.

Ідуть дні за днями. **На зеленому човні пропливає літо.**

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — виспівують під в'язом Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка.

Тиша. У гнізді́ по́рожньо. З в'яза зривається жовтий листочок і, кружеляючи в повітрі, поволі опускається на землю.

Незмі́гливо — не зводячи очей.

- Чи сподобалося вам оповідання?
- Де було гніздо лелек? Чим були заклопотані старі лелеки?
- Хто спостерігав за лелеками?
- Про що хотіли дізнатися діти? Знайди абзац, де передано хвилювання дітей за долю лелеченят.
- Який абзац є зачином, який — кінцівкою? Перевір себе: чи правильно ти розумієш значення слова абзац.

Абза́ц — частина тексту від одного відступу до іншого, речення якої зв'язані за змістом.

Поміркуйте разом. Як ви зрозуміли виділене речення? Швидко чи повільно пливе човен?

- Чи знайшли ви відповідь на запитання, що є в заголовку?
- Розгляньте малюнок. Який епізод оповідання зображено?

ЗАГАДКА-ДОБАВЛЯНКА

Дивний ключ у небо лине,
не залізний, а пташиний.

Цим ключем в осінній млі
відлітають _____.

Придумай два словосполучення, у яких слово **ключ** має різне значення.

МЕДІАВІКОНЦЕ: КНИЖКА

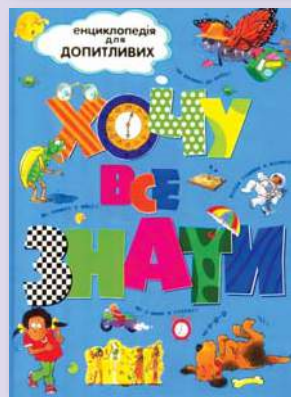
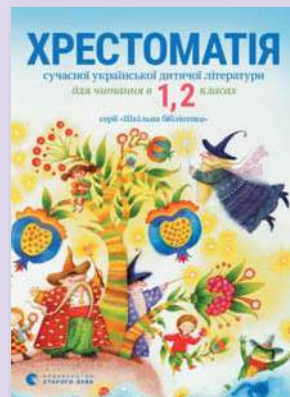
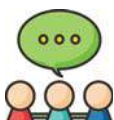
Олександр Пархоменко

Мов краплин у Дніпрі,
мов зір'ок угорі,
мов листя на гіллі —
стільки книг на землі.

Є великі й малі,
є легкі і важкі.
В стелажах, на столі
наші друзі книжки.

Розгляньте виставку книжок.

Чи є серед них книжки, які вам відомі?
Які з них мають авторів або авторок?

ЯК ПОБУДОВАНА КНИЖКА?

👍 **Будьте дослідниками і дослідницями!** Візьміть до рук книжку. Роздивіться уважно її обкладинку, погортайте сторінки. Із чого складається книжка?

Обкла́динка

Фо́рзац — з'єднує обкладинку з першою сторінкою.

Зміст — це путівник книжкою, містить назви творів і сторінки, на яких вони розміщені.

Текст — основна частина книжки. Це казки, оповідання, вірші ...

Ілюстра́ції — малюнки, фотографії, схеми, таблиці... Вони доповнюють текст, допомагають його краще зрозуміти ...

👍 Придумай **рекламу** своєї улюбленої книжки.

Назва моєї книжки _____

Її автор / авторка _____

У книжці розповідається про _____

Мені сподобалася ця книжка тому, _____

Я раджу всім її прочитати.

Надія Мовчан-Карпуть

ВАСИЛІНКА

У родині я найменша,
йменням Васи́лінка,
татко мій з дідів болгарин,
мати — українка.
Я болгарською охоче
вдома розмовляю.
Я бабусі коломийки
весело співаю.
«Я люблю! Аз те обі́чам!*

У школі з навчанням
болгарською мовою
на Одещині

Бо велика в нас пошана
до рідного слова.

Аз те обі́чам — «я люблю» болгарською мовою.

Варвара Гринько

СІЮ ДИТИНІ

Сію дитині в серденько ласку.
Сійся-родися, ніжне «**будь ласка**»,
вдячне «**спасибі**», «**вибач**» тремтливе.
Слово у серці, як зёрнятко в ниві.
«**Доброго ранку!**», «**Світлої днини!**» —
щедро даруй ти людям, дитино!
Мова барвиста, мова багата,
рідна і тепла, як ба́тьківська хата.

- Сподобався тобі вірш? До чого закликає поетеса?
- Із чим порівнюється наша мова?
- Як ти зрозумів / зрозуміла це порівняння?

А з чим ти можеш порівняти нашу мову? Поділись із друзями.

В українській мові є слова і вислови, які вживаються у прямому і переносному значеннях.

Про що може йти мова в казці?

Зірка Мензатюк

ЗОЛОТЕ СЕРЦЕ

Жив собі цар Золотода́р і мав він трьох дочок. Покликав їх до себе і дав кожній по три золоті монети:

— Купіть собі, що бажаєте.

Зраділи царівни! Мерщій побігли в місто. Найстарша царівна купила чудові персні і натягла собі на пальці. Середу́льша царівна купила чудові кошто́вні сукні, ткани, вишиті золотом. А найменша царівна не знала, що вибрати. Іде містом, роздивляється, аж назустріч — заплакана жінка.

— Чого ви, тітонько, плачете? — спитала царівна.

— Як же мені не плакати, коли моя хата згоріла?

— То візьміть ці дві монети. За них нову збудуєте.

Пішла царівна далі, бачить — малі діти плачуть.

— Чого ви, дітоньки, плачете?

— Як же нам не плакати, коли мама захворіла?

— Нате вам монету, купіть ліки, мама й одужає.

Тоді зустріла бо́су сиріточку, сумну-пресумну. Вже не мала що їй дати, то ласкаво пригорнула, погладила по голівці — сиріточка й засміялася. Вернулася царівна до палацу, нічого не купивши. А цареві цікаво, що його дочки придбали. Послав слуг подивитися.

— У найстаршої царівни — золоті пе́рсні, — сказали цареві слуги.

— В середу́льшої царівни — золоті плаття.

— А в найменшої царівни — золоте серце!

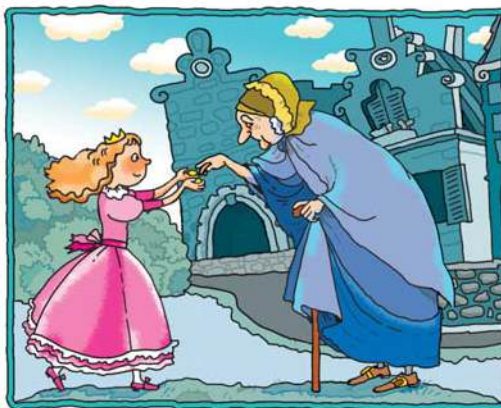
Чи справдились ваші очікування щодо змісту казки? Обговоріть.

У яких реченнях слово **золотий** має пряме значення? А в якому — переносне? Придумайте речення, у яких слово **золотий** має різні значення.

- Розглянь малюнки. Який твір ти впізнаєш?
- Придумай назви малюнків.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

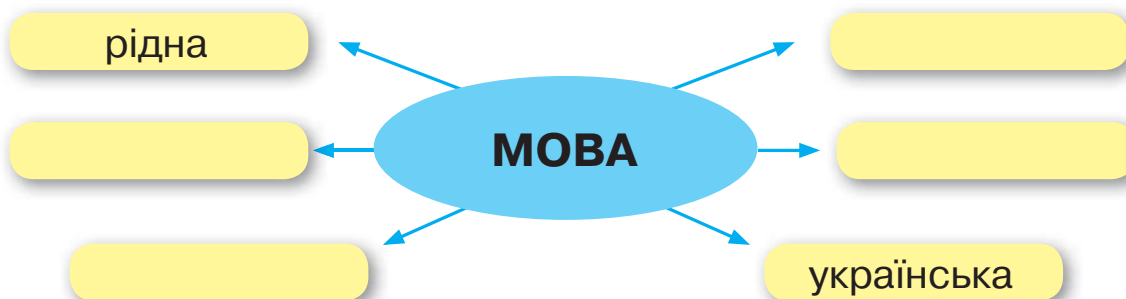
- ♦ Назву розділу _____
- ♦ Назви творів, які прочитали: колискові, заклички,
- ♦ Слова з прямим і переносним значенням.

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Кому і з яким почуттям співають колискові? Чому в них багато пестливих, ласкавих слів?
- ♦ Чому в українській мові про одне поняття можна сказати різними словами? Наприклад, _____

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вивчені колискову, закличку, скоромовку, прислів'я (на вибір).
- ♦ Доповнити тематичну павутинку про мову.

- ♦ Скласти частини прислів'їв.

Від теплого слова

той багато знає.

Маленька праця краща

і лід розмерзає.

Хто багато читає,

за велике безділля.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ Мені сподобалось, як красиво і ніжно написано про ...
- ♦ Хочу краще володіти українською мовою, тому ...
- ♦ Мене зацікавило, що ...

ЧИТАЄМО І РОЗУМІЄМО УРОКИ НАРОДНИХ КАЗОК

Народні казки відомі з давніх-давен. Їх складали й передавали «з вуст в устá» наші предки, тому в народних казках немає автора. Це спільне надбання народу.

Найдавніші — **казки про тварин**. За словами та вчинками їхніх героїв можна розпізнати людські якості, а також зрозуміти, як потрібно поводитися в житті. Тому й говорить прислів'я — **«Казки маленькі, а розуму в них багато»**. Тут ти прочитаєш кілька народних казок. Доведи, що в них справді багато розуму.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Визначай тему і дійових осіб твору.
- Знаходь причину і наслідки подій.
- Які ознаки казковості є в кожному творі?
- Що в казках схвалюється, а що — засуджується?

Тетяна Майданович

ПРИМÓВКА ДО КАЗКИ

В кожній казці є урок,
мов у квіточці медок.
І дівчатка, і хлоп'ята,
як веселі бджоленята,
погадаймо — політаймо,
в казці меду пошукаймо.

Читаючи, звертай увагу на **на́голоси**. Неправильний наголос може змінити значення слова.

Вчимося слухати і розуміти текст

ВОВК ТА СОБАКА

Українська народна казка

Зустрілись вовк та собака. Собака питає:

— Чим ти, брате, живеш?

— Коли голодую, — відповідає вовк, — а коли що натраплю, м'яса десь дістану.

Собака:

— Так ти м'ясо їси? А худий який!..

— А чого ти такий гладкий? Як ти сам живеш?

— Я в хазяїна двір стережу, то хазяїн мене добре годує. Може, й ти погодишся піти госпóду стерегти, він і тебе годуватиме.

Вовк погодився, пішов. Ідуть та розмовляють. Вовк глянув на собаку та питає:

— А чого в тебе шерсть на шиї потерта?

А собака каже:

— Мені хазяїн ланцюг надіває на день, а наніч скидає.

Злякався вовк:

— Прощавай, собако! Краще я голодуватиму, ніж ланцюг на шиї носитиму!

• Між ким відбувся діалог?

• Послухай відповіді на запитання (або вибери з відповідей, записаних на дошці). Поясни свій вибір.

Чому вовк відмовився йти до хазяїна? Вибери відповідь, яку ти вважаєш правильною. Або придумай свій варіант відповіді.

А Не хотів носити важкого ланцюга.

Б Міг прогодуватися сам.

В Свобода йому дорожча за їжу.

МЕДІАВІКОНЦЕ: мандрівка до бібліотеки

Бібліоте́ка — книгозбірня, книгосховище.

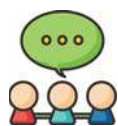
Разом із дорослими завітай на Ютубканал Національної бібліотеки України для дітей. Що тебе зацікавило найбільше?

Яку бібліотеку ти відвідуєш?

<https://qr.orioncentr.com.ua/Pf858>

Що там найцікавіше для тебе? З ким тобі подобається спілкуватися?

Кого ти бачиш у читальному залі?

Які позначки є на кожній полиці?

Про що ти любиш читати? Чи вмієш ти вибирати книжки?

ЯК МОЖНА ВИБРАТИ ПОТРІБНУ КНИГУ?

Юлій Ванаг

Книги, книги на полицях...
завше тихо поміж книг.
Та яку ти не розгорнеш —
щось цікаве в кожній з них.

Запитати в бібліотекаря/
бібліотекарки, чи є потрібна тобі
книжка.

Пошукати на полиці
за прізвищем
автора/авторки.

**Скористайся
порадами:**

розглянь і прочитай
обкладинку;

прочитай зміст;

погортай сторінки
книжки,
переглянь малюнки.

Робота в групі. Створіть **листівку** про користь читання.

**Книга — мій найкращий
друг!**

**Читати
модно
завжди!**

ЯКЩО СИЛА НЕ ПОМОЖЕ, СМІЛИВІСТЬ І КМІТЛИВІСТЬ ВРЯТУЮТЬ

Проженімо, компанією, ворожбіт, відсіля, сміливіший, вдёржаться.

**Сміливість
і кмітливість**

ЦАП І БАРАН

Українська народна казка

Були собі чоловік та жінка, мали вони ца́па й барана́. І були ті цап та баран великі прия́телі — куди цап, туди й баран. Цап на горі́д по капу́сту — і баран туди, цап у сад — і баран за ним.

— Ох, жінко, — каже чоловік, — проженімо ми цього ба-рана й цапа, а то за ними ні сад, ні город не вдёржаться.

— А збира́йтеся, цапе й баране, собі абі́куди, щоб вас і не було на моєму подві́р'ї.

Цап та баран те почули, хутко із двору майнули. Пошили вони собі торбу та й пішли. Ідуть та йдуть, аж посеред поля лежить вовча голова. Баран був дужий, та несміливий, а цап — сміливий, та недужий:

— Бери, баране, голову, бо ти дужий.

— Ох, бери ти, цапе, бо ти сміливий.

Узяли вдвох і вкинули в торбу. Ідуть та й ідуть, коли бачать: горить вогонь.

— Ходімо й ми туди, там переночуємо, щоб нас вовкі не з'їли.

Приходять туди, аж то вовкі кашу варять.

— А, здорові! Здорові!.. Ще каша не кипить — а м'ясо самé прийшло.

Злякалися цап і баран. Тоді цап і вигадав:

— А подай, баране, оту вовчу голову!

От баран і приніс її.

— Та не цю, а подай більшу! — каже цап.

Баран знову тягне ту саму.

— Та подай іще більшу!

Тут уже вовкі злякалися; стали вони думати-гадати, як відсіля* втікати. «Бо це, — кажуть, — такі молодці, що з ними й голови зб'удешся, — бач, одну за одною вовчі голови з торби тягають!».

От один вовк і починає:

— Славна, братці, компанія, і каша гарно кипить, та нічим долить, — піду я по воду.

Як пішов вовк по воду: «Хай вам абіщо з вашою компанією!».

Як почав другий того дожидати, став думати-гадати, як би й собі відтіля п'ятами наживати*:

— Е, вражий сину: пішов та й сидить, нічим каші долить; ось візьму я ломаку та прижену його, як собаку!

Як побіг, так і не вернувся. А третій сидів-сидів:

— Ось піду я, так прижену їх!

Як побіг, так і радий, що втік. Тоді цап до барана:

— Брате, скоріше б нам оцю кашу поїсти та з куреня* забратись.

А один вовк роздумавсь і каже:

— Е, щоб нам трьом та цапа й барана боятись? Ось ходімо, ми їх поїмо!

Прийшли, аж ті вже з куреня прибрáлись*, побігли та й на дуба забрались.

Стали вовкі думати-гадати, як би цапа та барана нагнати. Як стали йти і найшли їх на дубі. Цап, сміливіший, заліз аж наверх, а баран несміливий — так нижче.

— От лягай, — кажуть вовки́ старшому вовкові, — та й ворожи*, як нам їх добувати.

Ліг вовк під дубом догори ногами й почав ворожити. Баран на гіллі сидить та так дрижить, як упаде, та на вовка! Цап сміливий, не став довго міркувати, та як закричить:

— Подай мені ворожбіта*!

Вовки́ як схопилися, аж пилію́ка по дорозі закурилася. Аца птабаран пішли, зробили собі курінь та живуть.

Відсіля — звідси.

П'ятами накива́ти — утекти.

Курінь — легка будівля, сторожка.

Прибра́лись — тут: пішли геть.

Ворожи́ти — тут: передбачати, вгадувати.

Ворожбі́т — тут: той, хто ворожить.

- Прочитай казку. Назви́ дійових осіб.
- Чому звірі пішли з подвір'я господаря? Як цап та баран зустрілися з вовками? Що вигадав цап?
- Як вовки хотіли врятуватися?
- Чому цап і баран змогли перемогти трьох вовків?
- Знайди в казці зачин, основну частину, кінцівку. Познач.

Поміркуйте разом. На початку казки мовиться, що баран був дужий, та неспіливий, а цап — спіливий, та недужий. Які ще риси характеру виявили ці герої?

Роздивися малюнки-пазли на цій і попередній сторінках і розкажи за ними казку.

ЯК РИБИ ОБИРАЛИ КОРОЛЯ

ОСЕЛЕДЕЦЬ І КАМБАЛА

Польська народна казка

Багато риби живе в Балтійському морі. Є там оселédці, кáмбала, тріска́, лосóсь, угрі́, сала́ка — всіх не перелічиш. Одного разу серед балтійських риб рознеслася чутка: звірі й птахи вибрали собі короля. Риби подивилися одна на одну і замислилися. І ось одна промовила:

— У звірів є король, у птахів теж. Чим же ми, риби, гірші? І нам потрібний король.

Тут наперёд пропхався лосось. У думках він сподівався, що його виберуть королем.

— Так, — каже, — це правильно, виберемо!

— Але ж кого? Кого?

І тут виявилось, що всі думають по-різному.

— Лосося! Він найсильніший і найспритніший! — крикнув хтось із лососевої породи.

— Ні, — заперечували інші. — Лосось — зрадник: весною він тікає з Балтійського моря і бродить невідомо де, якимись річками. Весною ми залишимося без короля.

Довго вони ще махали хвостами і до втоми сперечалися, хоч людина тут нічого б не почула. А риби наперебій пропонували то одного, то іншого в королі, але до згоди дійти не змогли. І тут вони прийшли до такого висновку:

— Хай королем нашого водяного царства буде той, хто швидше за всіх плаває. Добре плавати — це найголовніше для риб.

◆ Що відбувалося далі?

Сказано — зроблено. Призначили змагання. Кожна сім'я риб вибирала серед себе найсильнішого, найспритнішого. І ось усі посланці вішикувались у ряд. Спочатку всі пливли поруч. Потім деякі почали відставати, і табун риб перетворився на ланцюжок. Нарешті попереду

залишилися лосось, тріска і, що вже зовсім дивно, худий і непримітний оселедець. Потім навіть лосось і тріска почали відставати. Оселедець, що звик до постійних мандрювань у Північному і Балтійському морях, плив і плив, ніби нічого й не трапилось.

Риби зібралися біля великого каменя і з хвилюванням чекали, хто ж у них буде королем. А коли побачили, що першим іде оселедець, здивувалися. Кожний подумав: яка з оселедця користь? Але відразу з цим змирилися. Що не кажіть, а оселедець першим приплив до каменя. Сúdді вирішили одноголосно:

— Переміг оселедець, він буде королем.

◆ Чому оселедець переміг?

Незадоволеною залишилась тільки одна камбала. Вона хотіла для змагання краще одягтися і попливла додому за своїм синьо-сірим фартухом, яким дуже пишалася. Але коли повернулася до великого каменя, змагання вже закінчилося. Задихавшись, камбала закричала:

— Хто переміг? Хто буде нами правити?

Дізнавшись, що королем став оселедець, від образи скривила рота і проціділа крізь зуби:

— Що? Оселедець? Оцей худючий голодранець? Оце вже нічого сказати, король! Подивіться на мене! Яка широка я в стéгнах, який красивий мій фарту́х. Не визнаю цих виборів! Як могли не почекати мене? Заперечую! Спочатку риби не звертали уваги на бурмотіння надуті камбали. Потім їй сказали:

— Оселедець прийшов першим, він і залишається королем балтійських риб.

З того часу оселедець править у Балтійському морі.
А камбала назавжди залишилася у своєму фартусі.

- Чи справдилися ваші очікування щодо змісту казки?
- Які слова в казці були незрозумілі? Підкресли їх. Разом із дорослими з'ясуй їхнє значення.
- Про яку подію казка? Де вона відбувалася?
- Як риби домовилися провести вибори короля?
- Чому оселедець випередив усіх риб? Знайдіть відповідь у тексті.
- **Будь уважним читачем чи уважною читачкою!** Чи уважно ти читав казку? Про яких риб ідеться? Назви.

*Він найсильніший
і найспритніший!*

?

*Худий, непримітний,
звик до постійних
мандрувань.*

?

*Яка широка я у стегнах,
який красивий
мій фартух.*

?

Робота в парі. Які інші слова «заховались» у цих словах?
Знайдіть і назвіть..

Голодрáнець, обра́за, змири́лася, пості́йних, ца́рство,
відстава́ти, незрозумі́лий.

Чому риби змирилися з перемогою оселедця? Назви відповідь,
яку ти вважаєш правильною, або додай свій варіант.

А Не хотіли знову проводити перегони.

Б Дотримувалися ви́значеної угоди.

В Раділи, що в них є король.

Г _____

- Поясни свій вибір відповіді.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ?
- ♦ Казки яких народів є в ньому?
- ♦ Яка казка закінчується прислів'ям **«Коли щось робиш думай і про наслідки»**?
- ♦ Що означає слово **бібліотека**?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Про який **урок** ідеться в назві цього розділу?
- ♦ Чому собака не захотів служити в хазяїна?
- ♦ Якої казки стосується прислів'я **«Хочеш собі добра — не роби нікому зла»**?
- ♦ Які ознаки казковості мають твори, що увійшли до цього розділу?

Вмію...

- ♦ Знайти відповідність між дійовими особами казок та їхніми вчинками:

сміливий

оселедець

пихата

цап

витривалий

камбала

- ♦ Визначити в казці послідовність подій: початок (зачин), основну частину, кінцівку.
- ♦ Вибрати потрібну книжку в бібліотеці.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Найбільше мені сподобалася казка про ...*
- ♦ *Мене здивувало, як ...*
- ♦ *Вчинки героїв або героїнь, які мені не подобаються ...*
- ♦ *Яку казку я б хотів / хотіла назвати інакше? Як саме?*

ЧИТАЄМО І ЗАЧАРОВУЄМОСЯ ЗИМОВОЮ КРАСОЮ

Зимова пора, сповнена радощів і турбот, описана в багатьох народних й авторських творах.

Спостережливе око письменника або письменниці помічає в природі найменші зміни, а чутлива **душа** і нестримна **уява** створюють несподівані та яскраві **образи** зими.

У зимові місяці відзначаємо урочисті й веселі народні свята. Про це ти прочитаєш у казках, віршах, колядках, щедрівках.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Помічай і запам'ятовуй нові слова та порівняння.
- Передавай настрій твору і почуття дійових осіб, уявляй прочитане.
- Став запитання до тексту.
- Визначай своє ставлення до прочитаного.
- Дізнавайся більше про традиції та звичаї українського народу.

Розгляньте картину. Яку зиму намалював художник? Як би ви назвали цю картину? Придумайте свої назви та порівняйте їх.

Микола Глуценко.
Зимовий вечір

ЯК ПОТРАПИТИ У КАЗКУ?

Досліджуємо текст

Переливаються, хурдэлицю, зіпёрлася, починається.

Василь Чухліб

ЗИМОВА КАЗКА

Зимовий ранок сонячний і прозорий. На снігу іскринки переливаються. Дахи́ на хатах неначе з вати. Із димарів дим іде голубий. Тарасик і Тетянка дерев'яними лопатками **прокидають стежку** до хвіртки. Бо за ніч снігу зима наметла. Тарасик кідає й кідає, цілу **хурдэлицю** зняв за собою. А Тетянка розігнулася, зіпёрлася на держак. І до Тарасика:

— Ой, поглянь — яблунька зацвіла!

Задивилися удвох на яблуньку. А вона вся вінеї, наче у цвіту.

— А на другій яблуньці он уже і яблука! — каже захоплено Тарасик.

І справді — такі червоні, круглобокi. Ну хіба не казка?! Та це ж снігурі на гілках посідали! Підійшли ближче, щоб роздивитися. А снігурі — пурх! — і полетіли. Тетянка засмутилася.

А біля хвіртки сніговик стоїть і до Тетянки й Тарасика усміхається. Мабуть, хоче сказати: зимовій казці не кінець. Вона тільки починається.

- Яким був зимовий ранок? Хто розчищав стежку?
- Що викликало захоплення дітей?
- З якою інтонацією, на твою думку, потрібно прочитати слова Тетянки й Тарасика? Чому?
- Чому цей ранок *наче казка*?
- Чи доводилося тобі бачити зимову казку? Де? Розкажи про це. Постав до тексту запитання.
- До виділених слів добери близькі за значенням слова (усно).

Зимова казка тільки починається. Мабуть, тобі буде цікаво придумати її продовження.

ПОЕТИЧНІ ЗИМОВІ ОБРАЗИ

Порівняння-образ

Вадим Скомаровський

КАЗКОВІ ШАТИ*

Читаємо
за
строфами

Навкругі казкові шати —
сиве плéтиво гілók.
Спробуй зразу відгадати,
де тут в'яз, а де дубок.

Де калина, де шипшина,
де черешенька мала?
Все зима заपोришила,
запустила, замела.

Сплять над озером ялинки,
як сестрички в сповитку́.
Біла віхола хустинки
їм зіткала нашивдкú.

І берізка — мов лілея
в платті з ніжних пелюсток.
Замість бантика у неї —
з клена зірваний листок.

Шати — святкове вбрання.

- Прочитай вірш мовчки. Як казкові шати змінили ліс?
- Чому важко відгадати, де яке дерево?
- Назви́ дерева, які заपोришила зима.
- Якими поет побачив ялинки? З ким він їх порівнює?
- Які ще порівняння є у вірші? Як ти їх розумієш?

Працюємо разом. У якому темпі та з яким настроєм треба читати вірш? Підготуйтеся прочитати вголос.

- Розгляньте малюнок. Які дерева ви розпізнали?

ЗАГАДКИ

Тихо приходить, м'яко лягає
і білими килима́ми все покриває.

ХТО ЛАСУВАВ ЯЛИНОВОЮ ШИШКОЮ?

Досліджуємо текст

Вчимося відтворювати зміст за ключовими реченнями.

Галина Демченко

ЯЛІНОВА ШИШКА

Прилетів до ялинки шишкар. А ялинка вже **свої шишки порозвішувала на вітах**. Кожна шишка, наче рибка золота, вкрита блискучою червоною лускою. **А під лускою в шишки заховалися зернята**. Сидять вони попарно в ямках, вистромивши прозорі вушка з-під міцної лусочки. І тепло їм, і спокійно.

Абійхто й не дістане їх звідти. **Знав про це шишкар.** **От і вчепився він лапками за шишку і ну гачкуватим дзьобом виймати насіння**. Відгинає луску за лускою — одні вушка прозорі летять. **«Не все ж тобі», — зашелестіла ялинка й обронила одну шишку додолу**. Упала шишка й лежить на снігу. «Вже, певно, нікому я не потрібна», — думає вона.

З дерева стрибнула білочка — пухнастий хвіст. Почала вона розгрібати сніг під ялинкою та шукати свої запаси. Коли це зирк — шишка лежить. **Вхопила вона шишку, сіла поблизу на пеньок і почала її гризти**. Погризла і сяк-так втамувала голод.

◆ Що сталося далі?

Хтось поблизу ніби зашелестів. Крутнулася білочка, кинула шишку і, стрибнувши на дерево, зникла в лісі. А то був

зовсім не страшний звір. **З нірки на сніг вибігла лісова миша.** Сидіти б оце їй у теплі й носа не показувати на мороз. Але, коли хочеться їсти, що поробиш. **Нагледіла вона шишку — та до неї.** Зубки в неї маленькі, але гострі-гострі. Попоїла лісова мишка та в нірку шусть.

✦ Хто ще ласував шишкою?

Лісом пурхала синичка. Зимно, всюди сніг. Бідні тепер обіди пішли в неї. Тож синичка і маленькій крихті рада. Очі вона має зіркі, веселі. **Бачить синичка: на снігу розсипалося трохи ялинових зернят.** Зраділа, миттю спустилася і почала швидко-швидко їх збирати. **Жодного не лишила, все позбирала.** Маленька пожива, але краще, ніж зовсім нічого. Повеселішала синичка. **Заспівала в подяку ялинці,** яка її нагодувала, і полетіла спати в дупло до старого дуба. **Захόдила зимова ніч.**

Прочитай оповідання. Про що воно? Які слова та вислови незрозумілі?

- Де лежала ялинова шишка?

Робота в групах. Назвіть, хто за ким ласував зернятками. Кому дісталось найбільше поживи, а кому — найменше? Чому?

- Знайдіть у тексті пояснення, чому **«абихто не зможе дістати з шишки зернята».**
- Будь уважним читачем або уважною читачкою!** Розгляньте малюнок на попередній сторінці. Кого з дійових осіб **не намальовано?**
- Скільки часу могли тривати описані події? Обґрунтуйте свою думку, звертаючись до тексту.
- Поставте до тексту 2–3 запитання. Запишіть їх у нотатнику або читацькому щоденнику.
- Прочитайте ключові речення спочатку мовчки, а потім уголос. Розкажіть за ними прочитане.

ЯК РИБУ РЯТУВАЛИ?

Вчимося слухати й розуміти прочитане

- ✦ Послухайте уважно оповідання Анатолія Давидова.

ЛІСОВЕ ОЗЕРО

— До нашого озёрця підемо! — сказав Ігоркові тато.

— Так воно ж замерзло, — здивувався хлопчик.

А татко вже лаштував рюкзак. Він також дістав з комірчини льодоруб, з яким раніше на зимову риболовлю ходив, та лижі.

— Будемо рибу ловити! — зрадів хлопець.

— На цей раз — рятувати, — загадково усміхнувся тато.

Прийшли до озерця. Хоч тут і затишно, однак мороз аж тріщить, озерце снігом замело, тільки на середині крига чиста-пречиста. Ігорьок побіг туди, заглянув крізь лід і страшенно здивувався: на нього звідусіль дивилися... риб'ячі очі.

— Чого вони тут? — чудувався Ігор.

А тато вже рубав лід. І коли зробив чималу ополонку, витер піт із чола.

— Кисню їм, сину, не вистачало...

І великі, і малі рибки пливли до ополонки, навіть вистрибували з води. Один окунець на лід вискочив. Затіпався, застрибав, а назад ніяк не потрапить. Ігорьок обережно взяв його і вкинув до ополонки.

— Живи! — сказав.

- Хто дійові особи оповідання? Чому вони прийшли до озерця?
- Про що свідчать слова тата **до нашого озёрця підемо**? Що він дістав з комірчини?
- Яким мандрівники побачили озерце? Чи був Ігор раніше на цьому озері? Чому хлопчик **страшенно здивувався, коли заглянув крізь лід**? Про що це свідчить?

Чи були у твоєму житті подібні випадки? Розкажи про це: **«А зі мною було так:...»**.

6 грудня — День святого Миколая Чудотворця.

Мандруючи світом, святий Миколай обдаровує чемних і слухняних дітей. Це не тільки подарунки, які можна взяти в руки, а й невидимі дарі — побажання кожному радості, миру, здоров'я, надії на краще життя.

Віра Багірова

ЛИСТ ДО ЧУДОТВОРЦЯ

Святий отче, Миколай,
мою хату не минай!
Подаруй мені потіху
і торбину, повну сміху,
і здоров'я для родини,
красну долю для України!

Іван Малкович

МОЛИТВА АНГЕЛУ

Ангéлику мій,
охоронцю мій!
Рано, ввечері, вдень, вночі
будь мені до помічі.
Свічечкою присвяти,
а крилами захисти.

- Які почуття викликає в тебе звернення до Ангелика? Прочитай його своїм рідним.

Невидимий подарунок

Ольга Наконечна

СВЯТО МИКОЛАЯ

Надхóдило свято Миколая. Цього року воно було дуже холодним. В одній бідній родині жили батько, мати та маленький Івась. У їхній хаті економили дорогий газ, тому

в кімнатах було з́имно. Вночі Івась змерз у своєму ліжку. Сонний перейшов до батьків і заснув біля них.

Коли Івась прокинувся, батька з матір'ю вже не було вдома, вони подались заробити трохи грошей. Він швиденько одягнувся і гайнув на вулицю, де гралися інші діти. Вони са́ме хвалилися подарунками святого Миколая, знайденими вранці під своїми подушками.

— А що тобі подарували? — спитали вони в Івася.

Він задумався, зітну́в плечима й щиро сказав:

— А мені мама з татом подарували тепло́...

— Тепло? — зареготали діти. — Хіба можна ним поласувати чи побавитися?

— Мені було дуже холодно, і батьки мене зігріли...

Діти аж за животи схопилися від сміху... Івась гірко заплакав, а потім підвів голову і крізь сльози проказав:

— А кому з вас цієї ночі батьки подарували тепло, га?.. — Ні́кому, от! **То в мене — найкращий подарунок!**

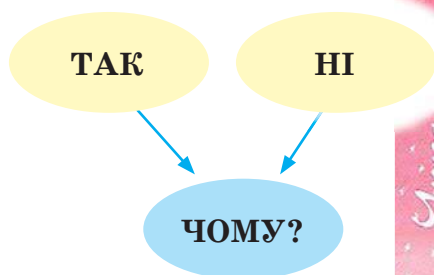
І мерщій гайну́в до хати...

- Про кого ти прочитав / прочитала?
- У якій родині жив хлопчик?
- Як до слів Івася поставилися діти?
- З яким почуттям він їм відповів?

Обговоріть разом. Чи одержав Івась **для себе найкращий подарунок?**

СВЯТА РІЗНИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ

Ви вже знаєте, що в Україні живуть люди багатьох національностей. У всіх них є свої свята та традиції.

Прочитайте розповідь про зимове єврейське свято.

НОВИЙ РІК ДЕРЕВ

Новий рік дерев — свято, що прийшло з глибини єврейської історії. За переказом, коли дерева дізналися, що у людей є свято Нового року, стали просити Бога, щоб їм теж було встановлено Новий рік. І було призначено деревам Новий рік в місяці Шват за єврейським календарем (січень–лютий).

Зимовий місяць Шват для Нового року дерев був обраний не випадково. Саме на цей місяць в Ізраїлі випадали найрясніші дощі, тому всі дерева незабаром покривалися свіжою зеленню.

Людина не завжди садить дерева для власної користі. Талмуд* розповідає, що якимось раз рабин* Хоні йшов по дорозі і побачив чоловіка, що саджає ріжкове дерево*. Він запитав: «Коли це дерево принесе плоди?» Той відповів: «Через сімдесят років». «Ти впевнений, що доживеш до цього?» — запитав рабин Хоні. Чоловік відповів: «Я збираю плоди ріжкових дерев, посаджених до мене. Так само як мої предки садили дерева для мене, я саджаю для моїх дітей».

Державний діяч Ізраїлю Бен-Гуріон майже сто років тому сказав: *«З усіх благодійних справ, які ми робимо в цій країні, не знаю, чи є більш плідна справа, ніж посад-*

Талмуд — пояснення та коментарі до Тори, головна релігійна книга єврейського народу.

Рабін — священник у єврейській громаді.

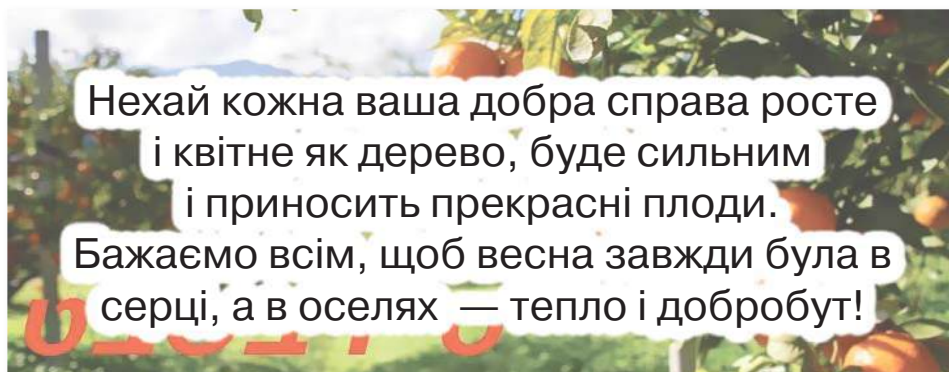
Ріжкове дерево — рослина сімейства бобових, що росте у Середземномор'ї. Цікаво знати, що все насіння цього дерева, маючи тверду структуру, зберігало постійну вагу. Саме це насіння в давнину було мірою ваги.

ка дерев. Древа прикрашають нашу країну, покращують її клімат, сприяють укріпленню здоров'я її мешканців. Дерево несе ні з чим незрівнянне багатство».

У людини багато спільного з деревом. Так само, як і дерево, людина сильна своїм корінням. Саме коріння, хоча його і не видно, дає силу дереву й людині. Крона дерева — як життя людини, плоди дерева — як діти.

У наші дні Ту-Бішват, як називають цей день на івриті, асоціюється, перш за все, з лісопосадками в Ізраїлі, в яких щорічно беруть участь тисячі людей. Висаджуються молоді дерева, щоб перетворити свою державу на квітучий сад. До речі, Ізраїль є єдиною країною в світі, де площа зелених насаджень не тільки не скорочується, але, навпаки, збільшується з року в рік. Ту-Бішват широко відзначають не тільки ізраїльтяни, а й євреї Америки, Європи. Шанують це свято євреї, які живуть в Україні. В країнах, де клімат не такий теплий, в дні Нового року дерев прийнято займатися пересадкою рослин або озелененням приміщень.

Нехай кожна ваша добра справа росте
і квітне як дерево, буде сильним
і приносить прекрасні плоди.

Бажаємо всім, щоб весна завжди була в
серці, а в оселях — тепло і добробут!

• Чи цікаво тобі було читати про єврейське свято?

• Яку нову для себе інформацію ти отримав / отримала?

• **Пригадайте:** чому дерева важливі для живих істот?

• **Обговоріть.** Чому дерева схожі на людей?

• **Дослідіть!** Разом із дорослими довідайтеся, як зустрічають Новий рік люди різних національностей, які живуть в Україні.

ВЕСЕЛІ ЗИМОВІ СВЯТА

Вже Різдво прийшло до хати, нам пора колядувати!

Розгляньте картину, що її намалювала майстриня петриківського розпису. Як її «прочитати»?

Галина Назаренко.
Колядники

- Хто зображений на картині?
- У що вдягнуті люди? Що вони тримають у руках?
- Де і коли може відбуватися це дійство?
- Як намальовано рамку картини? Які рослини й кольори використала художниця?
- Який настрій створює картина?

Склади за картиною розповідь. Використовуй слова: **колядка, звіздар, Святвечір, водити козу.**

НАРОДНА ПРИКМЕТА

На Різдво мете снігами — буде осінь з пирогами.

Ми йдемо колядувати, господарів величати!

Вчимося інсценізувати!

Учасники дійства об'єднуються в групи й по черзі виконують ролі господарів і колядників.

Бажано підготувати зірку, дзвоник, маски, торбинки.

Ваш помічник — **театральний словничок**.

Лідія Повх

КОЛЯДНИКИ

Іде Коза із дзвінкою:
дзінь-дзінь! Дзінь-дзінь!

Іде Теля із зіркою:
цінь-цінь! Цінь-цінь!

А білий Кіт — з торбинкою:
торох-торох...

Спинились під хатиною
та й колядують втрьох.

А білий сніг, як казка,
по гóрах і в дворі.

І колядують в масках
веселі школярі!

Летить з гори на гірку:

«Я в батька Колядин!..»

Всміхнулась срібна зірка
з-над синіх полонин.

 Діду́х —
різдвяний
символ

ЗАПАМ'ЯТАЄМО!

Колядуємо — 24 грудня.

Щедруємо — 31 грудня.

Засіваємо — 1 січня.

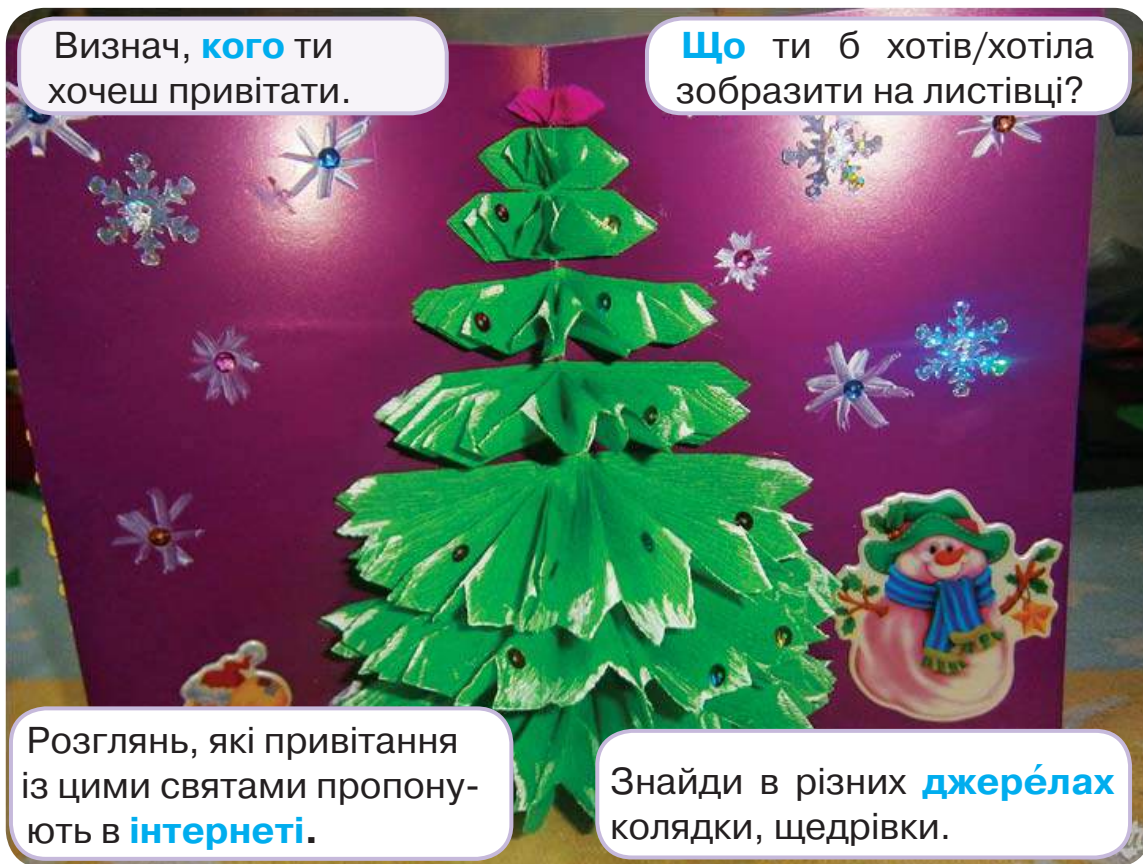
Дякуємо нашим захисникам і захисницям щодня!

МЕДІАВІКОНЦЕ: ВІТАЛЬНА ЛИСТІВКА

Обговоріть у групах і запропонуйте свої поради та ідеї, як створити **вітальну листівку**.

Склади варіант листівки на чернетці.

Сплануй, коли і як вручити своє поздоровлення.

Оформи з почуттям любові й поваги до тих, кого хочеш привітати.

1. Яких «родичів» має листівка? Доповни «павутинку».

2. **Робота в групах.** Обговоріть у групах, які можуть бути вітальні листівки з Різдвом і Новим роком. Де ви бачили вітальні листівки? Які з них вам подобаються? Чому?

3. Розгляньте листівки. Придумайте підписи. Привітайте рідних, друзів і наших захисників і захисниць.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ?
- ♦ У якому творі описано красу зимового ранку?
- ♦ На які зимові свята колядують, а на які — щедрують?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Які почуття переживали Тарасик і Тетянка, дійові особи оповідання «Зимова казка»?
- ♦ Що у творі «Ялинова шишка» казкове, а що — може бути насправді?
- ♦ Що означають образні вислови з вірша «Казкові шати»?
- ♦ Які невидимі дарі може принести святий Миколай?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять колядку, щедрівку.
- ♦ Утворити з поданих слів назви прочитаних творів:
шати, ялинова, шишка, казкові.
- ♦ Переказати оповідання «Ялинова шишка» за ключовими реченнями.
- ♦ Підготувати вітальну листівку.
- ♦ Розказати про народні зимові свята.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Мені найбільше сподобалися твори ... Саме тим, що ...*
- ♦ *Цікаво було дізнатися про ...*
- ♦ *Буду вживати у своєму мовленні такі слова й прислів'я...*
- ♦ *Твір, який змінив моє ставлення до ...*
- ♦ *За що я люблю зимові свята?*

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ ЛЮБИТИ БАТЬКІВЩИНУ

Наша **Батьківщина — Україна**. Це наш рідний край, земля, країна, де з давніх-давен жили наші предки. А зараз живемо ми з вами. Це наша незалежна країна, яку ми любимо і захищаємо.

У різних творах описано почуття, звичаї, ставлення українців до своєї **родіни, природи, Вітчизни**.

Поміркуйте разом: який смисл закладено в назві розділу?

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Розмірковуй: що хотів сказати своїм твором **автор** або **авторка**? Які думки, почуття виникли в тебе, **читача** або **читачки**?
- Звертай увагу на образні вислови.
- Збагачуй своє мовлення новими словами.

Марія Чумарна

МАЛЕНЬКА І ВЕЛИКА

Моя маленька Україна —
це доро́га моя родина:
мій тато, мама, брат рідненький,
дідусь, бабуся, дім тепленький,
в котро́му я живу щасливо,
де рідна мова гові́рлива
усіх єднає нас в любові...

**А з багатьох малих родин
зростає наш народ єдиний.**

Скажи словами вірша, про яку Україну мовиться **маленька**, а про яку — **велика**.

Поміркуйте разом над значенням виділеного речення.

КАЛИНА — СИМВОЛ РІДНОЇ ЗЕМЛІ

✦ Пригадай, що ти знаєш про калину.

Наш сiмвол i оберiг

Василь Скуратiвський

КАЛИНА

Майже в усіх народів є улюблені рослини-сiмволи. У канадцiв — клен, у чехiв — липа, а в нас — верба i калина. Правду каже прислiв'я: без верби i калини немає України.

З давнiх-давнiх наш народ оспiвував калину в пiснях.

Хто не знає вiдомої козацької пiснi «Червона калина» часiв Богдана Хмельницького*! У цiй пiснi калина символiзує* дух боротьби за волю i щастя України:

*Ой у лузi червона калина,
гей, гей, похилилася...
А ми ж тую червону калину,
гей, гей, та пiднiмемо.
А ми ж свою славу Україну,
гей, гей, та розвеселимо...*

Чи не тому так дбайливо охороняли й доглядали в народi калину? Дiтям, аби тi не ламали цвiту, казали: не ламайте калину, бо накличете мороз. Справдi, калина цвiте насiмкiнець весни, коли вже вiдходять зiморозки.

Богдiн Хмельницький — гетьман України, полководець i державний дiяч.

Символiзує — тут: показує, передає.

- Послухайте текст. Які слова незрозумілі?
- Що нового ти дізнався / дізналася?
- Прочитай текст мовчки. Про що ти хочеш запитати?
- Знайди абзац, у якому є прислів'я.
- Які слова написані з великої букви? Що вони означають?

Поміркуйте разом. Чому наш народ оспівує калину?

Які ви знаєте пісні, вірші про цю рослину?

- Прочитайте або проспівайте пісню «Ой у лузі червона калина».
- Послухайте цю пісню у виконанні військових. Чому наші захисники заспівали саме її?
- Які інші символи нашого народу ви знаєте?
- Доповни прислів'я словами, протилежними за значенням.

На чорній землі _____ хліб родить.

Осінь збирає, а зима _____.

Мала праця краща за велике _____.

<https://cutt.ly/WwEV7tKX>

В українців є давній красивий символ — вишиванки, вишиті рушники, скатертини. Їх вишивають не тільки дівчатка, деякі хлопчики і чоловіки теж створюють цю красу. На кожній вишиванці свій узор, різні кольори, які передають певний смисл.

Які узори люблять у твоїй родині? Розпитай рідних. Намалюй їх.

- Розглянь вишиту карту України. Чи можеш розпізнати свій рідний край? Розкажи про нього.

Золочénій, увібра́ло, ріллю́.

Тамара Коломієць

ХЛІБ

Принесли́ хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще.
Із шкоринкою золатавою. Це від вогню позолóта в нього.

Та не тільки від вогню. Золоте зерно на борошно мололи.
А зерно в золотому колосі на стеблині золоченій гойдалося,
срібною росою вмивалося. Золоте проміння сонячне в себе уві-
брало. Від сонця позолота в хліба. Та чи тільки від нього?

Золоті роботящі руки зерно у ріллю* посіяли. Урожай до-
гля́нули й зібрали. Роботящі руки зерно змололи, хліб спекли.
Роботящі руки в дім його принесли, на вишивану скатертину
поклали.

І лежить на столі хліб — теплий, пахучий, руками роботя-
щими подарований. Лежить ясний, як сонечко, і ніби промов-
ляє:

— Любіть мене, шануйте, їжте та здоровими будьте.

Рілл́я — зораний шар ґрунту.

- Прочитай текст мовчки. Скільки в ньому абзаців?
- Які ознаки хліба названо в тексті? Із чим він порівнюється?
- Підготуйся виразно прочитати, що зробили золоті роботящі руки.
- У якому значенні тут вжито прикметник **золоті**?
- Розпитай дорослих, із зерна яких рослин випікають хліб, що люблять у вашій родині.

Робота в парі! Доберіть до слова **хліб** якомога більше ознак.
У кого більше?

Хліб-сіль на вишитому рушнику — символ гостинності українського народу.

З давніх-давен існує звичай підносити хліб на рушнику дорогим гостям. Прийняти рушник, поцілувати хліб — означало злагоду, глибоку повагу до господарів.

Робота в групах. Чи відомо вам про музеї хліба? Чи є такі у вашому рідному краї? Обговоріть проєкт шкільного музею хліба або сценарій святкування Всесвітнього дня хліба.

У Народному музеї хліба в Києві

Символізує, розвеселімо, насáмкінець, попримовка́ють, спрокво́ла, віниччя.

Анатолій Григорук

У ГУРТІ Й ПІСНЯ В ЛАД ІДЕ

Як поприхо́дять усі з роботи, та упораються по госпóді*, та повечеряють, любо тоді посі́діти якусь часину проти місяця на причі́лку, поговорити про те, чим день видавсь цікавий. А то й — під гарний настрій — поспівати.

Пісню в родині Бубликів люблять однаково що малі, що великі. І перший заспівувач у них — дідусь. Бува, сидить він ніщечком* на краю лави, бо взагалі натурою мовчакуватий, слухає, усміхаючись у вуса, про що інші гомонять. А коли розмова дійде кінця і попримовка́ють усі, дідусь кашляне спрокво́ла* і впівголоса, ніби дослухаючись до самого себе, заведе:

*Місяць на небі, зіроньки сяють,
тихо по морю човен пливе...*

Бабуня лукаво позирне на дідуса, звичним рухом поправить хустину на голові й високим, на диво молодим голосом підхопить:

*В човні дівчина пісню співає,
а козак чує — серденько мре.*

Два останні рядки дружно повторюють усі гуртом: і дідусь з бабунею, і тато з мамою, і Мар'янка з Дениском. Пісня мужніє, повниться силою, і Денискові починає здаватися, ніби її зачаровано слухають мальви під вікнами, буйне віниччя* на погрéбні*, вишняк край городу, навіть сонні ворони у своїх чорних, ледь видимих у пiтьмі гніздах. Він починає так старатися, що завершальні слова пісні кінчає пізніше за інших, на ноті високій і навіть писклявій.

— Ми співали, нам і спасибі, — каже, перевівши дух, дідусь.

— Щира пісня гріє краще за кожуха, — нехотя підводиться з лави бабуня.

— В гурті пісня завше в лад іде, — зауважує тато.

— От тільки Денис півня пустив, — раптом кидає Мар'янка.

— Якого ще півня! — обурюється Дениско. — Завше ти вигадуєш! Мальованого! Всі кінчили, а ти нявчиш, як кіт, що його за хвоста смичуть.

— Годі вам! — примирливо усміхається дідусь.

— Кажуть: не співається без заспівувача. Але є й інша приказка: не той молодець, що починає, а той, що кінчає. Ти, Дениску, кінчив останнім. От і вважай, що вчинив, як справжній молодець.

Госпóда — тут: господарство.

Ніщечком — тихенько.

Спроквóла — не поспішаючи.

Віниччя — рослина з високим пишним стеблом і дрібним листям, що використовується для виготовлення віників.

Погрéбня — надбудова над погребом.

Чи сподобалося тобі оповідання? Поясни чому.

Степан Чернецький

Не хилися, червоно калино,
маєш білий цвіт.

Не журися, наша Україно,
маєш славний рід.

Яка твоя улюблена українська пісня? Заспівай.

ПЕТРИКІВСЬКІ РОЗПИСИ — ДУША УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Наталка По́клад

ПЕТРИКІВСЬКІ ДИВО-КВІТИ

На картині і тарелі,
на сорочці й рушнику —
всюди квіти ці веселі,
ми між них — **||** як в квітнику.

Петриківські диво-квіти — **||**
кольорів дзвінкий розмай;
квіти кажуть **всьому світу:**
«Україна || — справді рай».

У тих квітах || — наша мова,
наші ріки | і поля... |||

Петриківка світанкова
кожне серце звеселя.

І ясніше сонце світить,
й знов зозуля нам кує... |||

Світ по цих прекрасних квітах
Україну впізнає.

Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі? Вибери з тексту ознаки, які передають красу квітів. Які кольори переважають?

Знайди речення, у кінці яких три крапки. Як би ви їх продовжили?

Вчися читати виразно

* Зрозумій зміст твору:

- визнач його настрій, почуття мовців;
- вибери темп читання (звичайний, швидкий, повільний).

* Зверни увагу на такі позначення:

- виділені слова вимовляй з більшою силою голосу;
- додержуй пауз (зупинок у мовленні):

| — мала пауза; || — велика; ||| — дуже велика.

З давнини українці любили і вміли прикрашати свою хату, звичайні речі, створювати красу. На весь світ відомі українські рушники, петриківські розписи, у яких розквітає краса української землі.

Розгляньте світлини. Що ви знаєте про петриківські розписи? Розкажіть.

- Що зображено на розписах? Які кольори переважають?
- Зверніть увагу, якою квіточкою зустрічає гостей Петриківка!

Обговоріть: чому Петриківський розпис включено до списку культурної спадщини людства?

ЧИ ЗНАЄШ ТИ, ЩО ТАКЕ БАТЬКІВЩИНА?

Батьківщина, осінній, домівка, найщиріші, бджола, веснянім, дотримане.

Анатолій Костецький

БАТЬКІВЩИНА

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,
це домівка твоя і школа,
і гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,
Батьківщина — це мама й тато,
це твої найщиріші друзі
і бджола у веснянім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,
це дотримане чесне слово.

- Прочитай вірш, виділяючи голосом слово **Батьківщина**.
- Зверни увагу, що вкладає поет у це слово в кожному реченні вірша.
- Розкажи, як ти зрозумів / зрозуміла, що таке Батьківщина.
- Вивчи вірш напам'ять.

Вчимося слухати і розуміти

✦ Послухайте вірш.

Леонід Полтава

НАША БАТЬКІВЩИНА

Там, де море є глибоке,
де завітчані Карпати,
де степи такі широкі,
що очима не обняти, —
там є наша Батьківщина
Україна!

Там, де сонечко іскриться,
де весняний вітер віє,
де на горах є столиця —
наш великий, славний Київ,
там є наша Батьківщина
Україна!

- Сподобався вам вірш? Про які краї нашої Батьківщини мовиться у ньому? Що ви б розповіли про свій рідний край?

Прочитайте вірш уголос. Звертайте увагу на розділові знаки, сильніше вимовляйте виділені рядки.

Порівняйте вірші «Батьківщина» і «Наша Батьківщина». Чим вони схожі й чим відрізняються? Запропонуйте доповнити павутинку думок своїм друзям і дорослим. Що у визначенні Батьківщини стало для вас новим? А що ви вважаєте найважливішим?

- Нещодавно в нашій країні проходив конкурс малюнків «Дудл для гугла». Його тема «Україна моєї мрії».
- Переможцем конкурсу став Роман Барабаш, учень 4 класу з міста Переяслав, що на Київщині. Про країну своєї мрії він розповів так:

«Україна моєї мрії — це багата і незалежна держава, де кожна родина, у місті або селі, відчуває себе вільною і захищеною».

А що ти хочеш написати або намалювати на цю тему? Напиши й намалюй.

Любити Батьківщину — означає берегти й захищати її в тяжку годину. Усі українські родини щиро дякують нашим захисникам і захисницям і намагаються допомагати всім, чим можливо. Ми вклоняємося всім героям і героїням за їхній щоденний подвиг і сумуємо на всіма загиблими. І ми завжди будемо пам'ятати тих, хто захищає нашу Батьківщину і наше майбутнє... Хто виборює нашу **ПЕРЕМОГУ!**

- ✦ **Роздивіться** малюнки ваших ровесників і ровесниць, які беруть участь у Національному конкурсі дитячих малюнків **«Кольори нашої Перемоги»**. Чи хотів / хотіла б ти взяти в ньому участь? Дізнайся, як це можна зробити.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Які символи й обереги важливі в житті українців?
- ♦ З якого вірша це речення: «**У тих квітах — наша мова, наші ріки і поля...**»? Хто автор або авторка твору?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Коли говорять про Україну **маленька**, а коли — **велика**?
- ♦ Чому родина порівнюється із червоною калиною?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вивчений вірш «Батьківщина».
- ♦ Скласти прислів'я.

Та земля мила,

немає України.

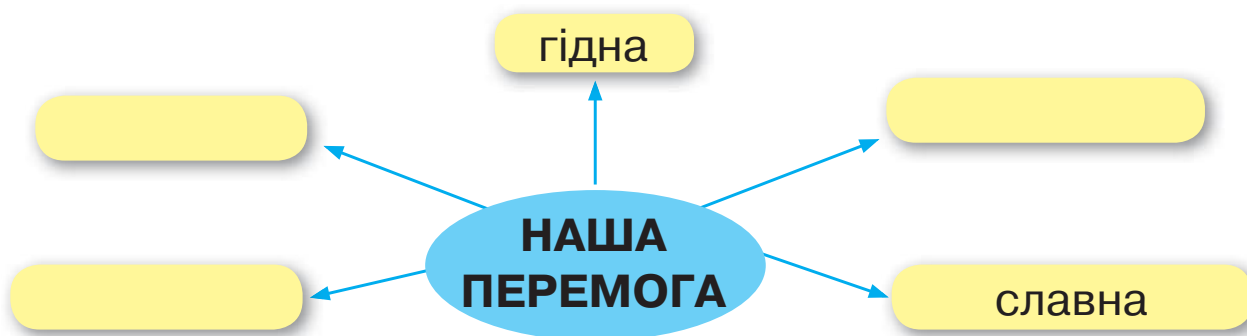
Без верби і калини

а діло — плоди.

Знання — дерево,

де мати народила.

- ♦ Доповнити тематичну павутинку «Наша Перемога».

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ Схвилював вірш про ...
- ♦ Цікаво було дізнатися про ...
- ♦ Буду вживати у своєму мовленні такі слова й прислів'я ...
- ♦ Хочу брати участь у ...

ЧИТАЄМО І ВІДКРИВАЄМО СВІТ ДИТИНСТВА У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ І ПИСЬМЕННИЦЬ

Як ти думаєш, про що ти довідаєшся у цьому розділі? Які теми він охоплює? Кожний твір має свого **автора** або **авторку**. Тому **вірші** й **оповідання**, що ти прочитаєш, є **авторськими**. Які автори / авторки творів тобі вже відомі?

Теми розділу:

- Вірші
- Оповідання

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Визначай, про що твір; хто його персонажі.
- Вчись виразно читати.
- Уявляй прочитане; знаходь образні вислови.
- Порівнюй твори за змістом.
- Визначай головну думку прочитаного.
- Передавай своє ставлення до прочитаного.
- Дізнавайся більше про авторів і авторок творів.

Вірші

Тамара Коломієць

* * *

Як на білих сторінках
в лад поставити в рядках

звичайнісінькі слова —
починаються **дива́**.

«Чому дива?» — запитаєте ви. Тому що поезія промовляє до нас **мовою образів**. У віршах кінці рядків звучать однаково чи подібно. Це — **ріми**. Разом з **рйтом** вони створюють особливе звучання поетичних творів. Тому багато віршів можна проспівати.

ДОБРІ ВІРШІ ТАМАРИ КОЛОМІЄЦЬ (1935–2023)

Народилася поетеса в місті Корсунь-Шевченківському на Черкащині. Дитиною росла «у пелені бабусі Ганни», яка розказувала онучці багато оповідань, казок, співала пісні. У школі дівчинка легко римуvalа рядки, навіть писала домашні твори з літератури у віршах.

Для дітей Тамара Опанасівна створила багато віршів, казок, небилиць, лічилок. Книжки поетеси: **«Починаються дива»**, **«Хто розсипав роси»**, **«Пісенька про гнома»**, **«Пісня джерельця»**, **«Дощик-накрапайчик»**, **«Луговий аеродром»** та інші.

ХИТАЛОЧКА-ГОЙДАЛОЧКА

Хиталочку-гойдалочку
гойдатиму в садку.
Малесеньку Наталочку
присплю у холодку.

Хить та хить.

Тихо. Цить.

Хиталочко-гойдалочко,
гойдайся, не скрипи.
Їричалочко-Наталочко,
мала сестричко, спи!

Хить та хить.

Тихо. Цить.

Хиталочка-гойдалочка
не забавка мені.
Приспала я Наталочку,
вона ж росте у сні.

Хить та хить.

Тихо. Цить.

- Прочитай вірш. Як ти зрозумів / зрозуміла його назву?
- Кого гойдає дівчинка? Які слова вірша засвідчують її турботливе ставлення до сестрички?

- Якою намальовано хиталочку-гойдалочку?
- Підготуйся до виразного читання. З якою силою голосу краще читати вірш? У якому темпі?
- Як краще прочитати виділені речення?

Біле поле полотняне,
рівно тка́не, чисто пра́не.
А по ньому голка ходить,
за собою нитку водить.

Покрутне́ться так і сяк —
зацвіте червоний мак.
Зазирне і там, і тут —
василéчки зацвітуть.
Застрибає навпрошкі́ —
зажовтіють колоски.

А як про́йдеться поволі —
заряхта́ть* листочки в полі.
Біле поле полотняне
рушником барвистим стане.

Заряхта́ть — світають, блимають.

- Значення яких слів у вірші ти хочеш з'ясувати?
- Про яке біле поле мовиться у вірші?
- Як «**голка ходить, за собою нитку водить**»?
- Що постане потім на полотні?
- Розглянь малюнок. Які барви на рушнику? Чи таким його зобразила художниця, як описано у вірші?
- Роз'єднай слова і прочитай прислів'я.

Кудиголка, тудийнитка.

На яку тему це прислів'я? Обери відповідь, яку ти вважаєш правильною, або наведи свою.

☐

про навчання

☐

про дружбу

ЛІЧИЛКА-НЕБУВАЛИЦЯ

— Куди ідеш, **Кудикало**?
— Куди? А в **Нікудикало**,
на гору **Неминалицю**
ловити **Небувалицю**.
Оту, що озивається —
сміється-заливається.
Ловитиму — хапатиму,
Лічитиму — питатиму:
— Чи одуд, чи зозулиця?
Ховається чи жмуриться?

- Що в цій лічилці небувалого? Чи траплялися тобі раніше виділені в тексті слова? Як ти їх розумієш? Від яких слів вони утворені? Прочитай лічилку з інтонацією запитання та перелічування.

ЗАГАДКА

Тамара Коломієць

Шмиг-плиг! — скачу, не гуляю,
хвостом стежку вистилаю,
все розірване зціляю,
сукню чи футболку,
знаєш, хто я?

Календар справжніх читачів і читачок

5 лютого у всьому світі відзначається **День читання вголос**.

Вибери твори, які б ти хотів / хотіла прочитати вголос своїм друзям і дорослим, які тобою опікуються.

Скринька очікувань

Пригадай, що ти вкладав/вкладала у **«Скриньку очікувань»** на початку навчального року. Що з твоїх бажань справдилось, а що — ні?

Що ти ставиш за мету у своїх досягненнях з читання надалі?

МУДРІ ВІРШІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Народилася поетеса 1930 року в місті Ржищеві на Київщині в учительській сім'ї. Писати вірші почала з дитинства.

Образи віршів Ліни Василівни яскраві, несподівані, пробуджують фантазію читачів, добрі почуття.

✦ Пригадай, які твори поетеси ти вже читав / читала.

Послухайте вірш «Пряля». **Поміркуйте:** про що може йти мова у вірші з такою назвою?

Образ природи

ПРЯЛЯ

Сидить пряля та й пряде||—

сніг іде-іде-іде —

нитка рветься де-не-де, —

а вона пряде й пряде.||

Вже напряла хуртовин

на шапкі для верховин| —

на сувой* полотна| —

на завіску для вікна| —

на хустину й укривало| —

мало-мало-мало-мало| —

сніг іде-іде-іде —|

а вона пряде й пряде...|||

Сувой — стародавні рукописи, згорнуті в трубку.

- Хто ця дивна пряля? Який у неї вигляд?
- Що пряля накрила своїм полотном? Прочитай.

Підготуйся до виразного читання вірша: між реченнями треба робити довшу паузу, а в середині речення на місці тире — коротшу.

- Швидко чи уповільнено варто читати виділені рядки?
- Вивчи вірш напам'ять.

Попрацюйте разом. Чи погоджуєтеся ви, що про зиму поетеса пише, як про живу істоту, наділяє її людськими якостями? Доведіть свою думку.

Вірш-діалог

ПОЛЬОВІ ДЗВІНОЧКИ

Піднімає джміль фіранку,
Каже: — Доброго вам ранку!
Як вам, бджілко, ночувалось,
чи дощ не почувалось?

Виглядає бджілка з хатки:
— У дзвіночку добре спатки.
Цей дзвіночок — як намет.
Тільки дощ — як кулемет.

- Між ким відбувається діалог?
- Які порівняння є у вірші? Як ти їх зрозумів / зрозуміла?
- Назви або підкресли пари римованих слів.

Уяви картину, описану у вірші. Що в ній казкового?
А що могло відбуватися насправді?

- Спробуй продовжити розмову бджілки з джмеликом.

— Де

— Про що

ЖИТТЄЛЮБНІ ВІРШІ АНАТОЛІЯ КАЧАНА

Поет народився у 1942 році в селі Гур'ївка на Миколаївщині. Його дитинство пройшло серед південного степу. Пізніше, коли почав учителювати на Одещині, у його поезії зазвучали і степ, і Дунай, і Чорне море. Видав для дітей чимало книжок: **«Світанок року»**, **«Прощання з літом»**, **«До синього моря хмарина пливе»**, **«Чари ворожбита»**...

У віршах Анатолія Леонтійовича багато гумору, казкових персонажів, ігор зі словами.

Послухайте вірш.

ХВИЛЮВАЛОСЬ МОРЕ

Хвилювалось море,
лащилось до скель,
бо на рейді* якір
кинув корабель.

Ось зійшли на берег
браві моряки —
на вітрах засмагли,
горді та стрункі.

В моряків ще грає

**море у очах
і синіють смужки
неба на плечах.**

Шелестить до мене
юний ще платан,
**в голові зеленій —
море запитань:**

Звідки повернулись
ці морські орли?
Сині смужки неба
де вони взяли?
Мабуть, морякам тим
плавать довелось
там, де синє море
з небом обнялось.

Рейд — тут: стоянка кораблів на якорі.

- Чи сподобався вірш?
- Чому море хвилювалось?
- Хто дійові особи вірша?
- Які рядки передають захоплення поета морями? Прочитай. Які запитання виникли у голові платана?

Поміркуйте разом. Який образ передають виділені речення? Придумайте речення, у якому слово **хвилюється** має переносне значення.

РОЗМОВА З ПАРОПЛАВОМ

Вірш-діалог

— Пароплав, пароплав,
де ти плавав, де бував?
— Нещодавно в теплім краї
я на якорі стояв.
— Пароплав, пароплав,
ти й на полюс запливав?
— Запитайте в мене краще,
скільки бур я подолав.
— Пароплав, пароплав,
скільки ж бур ти подолав?
— Запитайте в мене краще,
як я в морі сумував.
— Пароплав, пароплав,
а за ким ти сумував?
— За оцим морським причалом,
до якого я пристав.

- Прочитай вірш мовчки. Між ким відбувається розмова? Розглянь малюнок. Який настрій він створює?
- Де побував пароплав?

Прочитайте вірш в особах. З якою інтонацією прочитаєте запитання дітей? А відповіді пароплава?

Як ти вважаєш, пароплав був у далекому плаванні чи ні? Обери відповідь, яку ти вважаєш правильною.

☐ **ТАК**

☐ **НІ**

- Допиши до слів рими:

пароплав — бував

пароплав — заплив _____

пароплав — подол _____

пароплав — сумув _____

Пофантазуй. Придумай назву пароплава. Які пригоди він міг переживати? Підготуйся про це розповісти.

Робота в парі. Прочитайте веселинку Анатолія Качана. Чому, на вашу думку, хлопчик не зрозумів запитання моряка?

* * *

Запитав мене моряк,
чи боюсь я качки.
...Я на дядька моряка
гордо так дивлюся:
Та я навіть гусака
зовсім не боюся!

- Знайди в таблиці відомі тобі прізвища поетів і поеток. Прочитай.

Ч	І	П	Р	В	Л	Н	К	А	Н	О
Т	К	О	А	И	Ь	О	Ж	Д	А	К
П	В	О	Р	О	Н	Ь	К	О	Н	А
К	О	Л	О	М	І	Є	Ц	Ь	Й	Ч
Е	Р	К	О	С	Т	Е	Н	К	О	А
Е	М	Ж	Є	Р	М	О	Л	Ш	К	Н

МЕДІАВІКОНЦЕ: коли спілкування корисне й приємне

Правила спілкування, доброчинності

Правила спілкування

Під час розмови
з іншими людьми
намагайся бути ввічливим.

Поважай співрозмовника,
будь уважним,
доброзичливим.

Уважно слухай того, з ким
говориш, не перебивай
його без вибачення.

Спілкуючись з іншими
намагайся не виявляти,
свого поганого настрою.

Не розмовляй
без потреби голосно,
не вживай грубих слів.

Під час розмови не
викикуй,
не розмахуй руками.

Правила доброчинності

Допомагай слабким,
маленьким, хворим.

Не будь жадібним.

Вибачай іншим помилки.

Ніколи не заздри.

Радій успіхам друзів.

Поважай старших,
допомагай їм.

ЗАПРОШУЄМО ДО МУЗЕЮ

Чи знайоме тобі слово «музей»? Воно походить із грецької мови й означає «заклад, де зберігають, вивчають і виставляють для огляду твори мистецтва, предмети історії, науки, побуту й інше».

Музеїв у нашій країні багато. В одних із них можна прослідкувати розвиток різних наук. Інші присвячено видатним людям. Ще інші розповідають про важливі події в житті нашої країни або окремого краю тощо.

У багатьох країнах світу є музеї іграшок для дітей. Такі музеї є і в Україні — у Києві, Харкові, Одесі, Львові.

Музей загублених іграшок у Львові

Музей театральної ляльки у Харкові

Музей ляльок та іграшок в Одесі

Колéкції, дізнаються, трансфóрмер, рідкісні.

Олександра Савченко

ДЕРЖАВНИЙ МУЗЕЙ ІГРАШКИ

Цей музей ще молодий. Але колéкції* іграшок, що зберігається в ньому, понад сімдесят років. А деяким іграшкам за сто років! Це означає, що в музеї є лялькі, посуд, конструктори, автомобілі, залізничі, меблі, звірятка, якими могли гратися ваші батьки, бабусі й дідусі, прабабусі й прадідусі.

Щодня до залів музею приходить багато дітей. Вони з цікавістю розглядають іграшки, дізнаються, хто, де і як їх виготовляє.

Є в музеї багато іграшок, зроблених народними майстрами з дерева, глини, соломи, лози, льону, сиру. Кожна з іграшок особлива, неповторна. Інколи діти з недовірою запитують: «А це теж іграшки?». Такий подив викликають у них сирні коники, фігурне печиво, які роблять майстрині з Прикарпаття.

Відкриттям для сучасних школярів є старовинні іграшки, що видають дивні гучні звуки, які іноді навіть дéкого лякають. Такими іграшками залюбки бавилися сільські діти понад сто років тому. Їх ще називали «оберéгами», бо, за давніми віруваннями, ці іграшки відганяли злі сили.

У музеї також представлені сучасні іграшки, які виготовляють на фабриках.

Музей має у своїй колекції такі рідкісні речі, яких не побачиш в інших подібних закладах. Скажімо, музичну карусель, ялинку з кúрячого пір'я, дерев'яний трансфóрмер, якому вже сімдесят років, а його і досі можна легко перетворити з коня на трактор і навпаки. Гордість музею — лялькові красуні в українських народних костюмах різних областей України, а також ляльки в національному вбранні тридцяти шести країн світу.

Колéкція — зібрання однорідних предметів, що становить певну цінність.

Побувавши в музеї, відвідувачі починають розуміти, наскільки багатою є історія іграшок. Кожна з них може розповісти допитливій людині чимало цікавого про себе і свій час.

- Про який музей ти дізнався / дізналася? Які слова були незрозумілими?
- Скільки років колекції іграшок? Яка іграшка найстарша?
- Знайди й прочитай опис іграшок, які зробили народні майстри. Про які з іграшок ти дізнався / дізналася вперше? Які нові слова запам'ятав / запам'ятала?
- Чим пишається музей? Прочитай.
- Скільки в тексті абзаців? Полічи. Як розпочинається найбільший абзац? Прочитай.

Поміркуйте разом! Чому авторка тексту вважає, що кожна іграшка може розповісти безліч цікавого про себе і свій час?

<https://qr.orioncentr.com.ua/A5ksR>

Подивись відео про музей іграшок у Львові. Що тебе зацікавило найбільше? А що здивувало? Придумай кілька питань, які ти хотів би / хотіла би поставити у цій розмові про музей іграшок.

Календар справжніх читачів і читачок

14 лютого — Міжнародний день дарування книжок.

Яку книжку ти хотів / хотіла б подарувати? Кому? А яку книжку ти мрієш отримати у подарунок?

Оповідання

В **оповіданнях** розповідається-оповідається про різні події, вчинки з життя людей, тварин. На відміну від віршів, речення в оповіданні **не римуються**. З оповідань, уміщених у розділі, ти довідаєшся про цікаві й повчальні пригоди з життя своїх ровесників.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

Визначай:

- про що твір;
- де і в якій послідовності відбуваються події;
- як довго вони тривають;
- хто дійові особи твору; які почуття вони переживають;
- як автор або авторка ставиться до дійових осіб.

Читай і розмірковуй: яким бути, а яким — ні.

СЕРДЕЧНІ ОПОВІДАННЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО (1917–1970)

Педагог і письменник народився на Кіровоградщині. Багато років був директором і вчителем Павлиської школи. Родина Сухомлинських мешкала у школі. Її учні разом із Василем Олександровичем мандрували на луки, у ліс, поле, відкривали таємниці природи, придумували казки, оповідання. Минув час, але й зараз у Павлиській школі складають казки. Для дітей письменник залишив багато книжок: **«Казки школи під голубим небом»**, **«Чиста криниця»**, **«Співуча пір'їнка»**, **«Гаряча квітка»**, **«Вічна тополя»**, **«Всі добрі люди одна сім'я»** та інші.

ГЛУХА ДІВЧИНКА

Відчуй іншого!

У лікарні є дитяча палата. У ній лежало семеро дівчаток, у кожної — своя хвороба. Усі вони одужували, і їм було нудно.

Старшою в палаті була тринадцятирічна Таня, почувала вона себе ніби керівником маленького дитячого колективу.

Відчинивши вікно, Таня дивилася на квітучий сад.

— Уже й бузок цвіте, — задумливо сказала дівчинка. — І тюльпани скоро зацвітуть. Дівчатка, давайте принесемо в палату квітку й поставимо у склянку. Як це буде добре!

— Добре, ой, як добре, — зраділи всі.

Мовчала лише одна дівчинка — восьмирічна Ніна. Вона нічого не чула... Ніна добре розуміла, про що йдеться. Їй теж було радісно: в палаті — квітка! Їй теж захотілося кивнути головою й радісно усміхнутися, але вона відчула, що Таня її не питає.

— А яку ж квітку поставимо — бузок чи тюльпан? — знову запитала Таня.

— Бузок! — хотілося одним дівчаткам.

— Тюльпан! — хотілося іншим.

Ні Тані, ні іншим дівчаткам чомусь і на думку не спало, що можна поставити дві квітки — і бузок, і тюльпан. Їх захопила гра, грати було цікаво.

— Немає згоди, — зітхнула Таня, — питаємо кожного. Яку квітку поставимо на стіл — бузок чи тюльпан?

Трьом хотілося, щоб у кімнаті був тюльпан, трьом — бузок.

— Що ж тепер робити? — задумливо запитала Таня. В її очах грала радісна усмішка: Таню найбільше захопила гра. Захопилися грою й інші дівчатка.

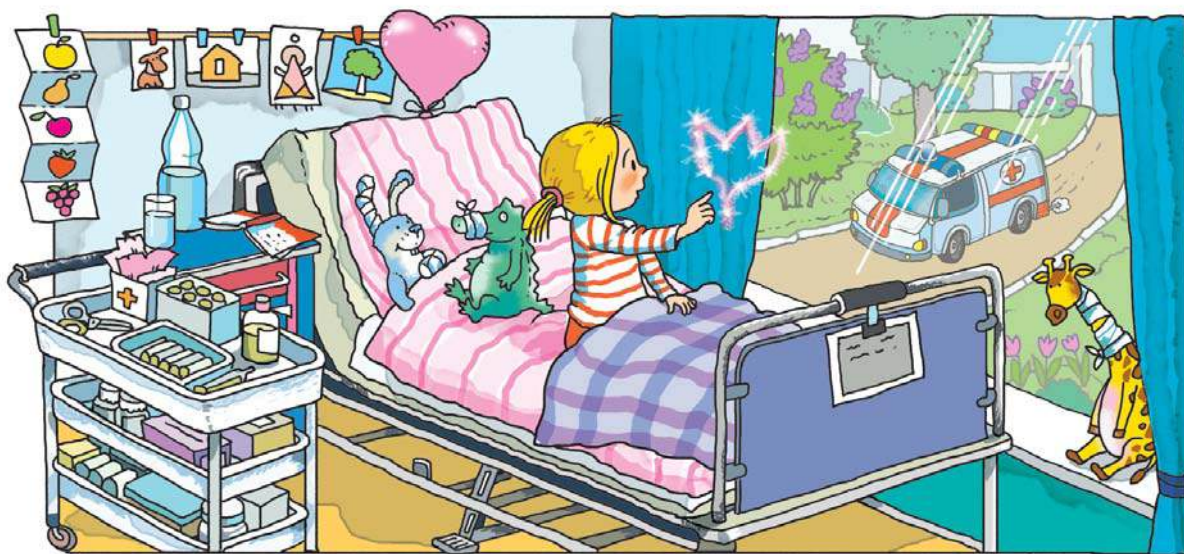
— Що ж робити — троє за тюльпан, троє за бузок... — ще раз промовила Таня, ніби розмірковуючи вголос.

Раптом вона глянула на Ніну. Дівчинка сиділа біля вікна, на її очах тремтіли сльози. Це були сльози образи,

несправедливості. Про неї забули, її не питали, якої квітки хочеться їй.

— Ой! — вигукнула Таня. — А про Ніну ми й забули. Яку тобі квітку хочеться — бузок чи тюльпан?

Ніна усміхнулася й тоненьким пальчиком намалювала в повітрі квітку тюльпана. Таня пішла по тюльпан. Ніна, посміхаючись, дивилася у вікно.

- Які почуття викликає у вас оповідання?
- Де відбувся описаний випадок? Хто був у палаті?
- Чи запитували дівчатка Ніну про її бажання? Які почуття вона переживала?
- Чому дівчатка забули про Ніну? Як Таня виправила помилку?
- Розглянь малюнок. Що нового можна дізнатися про Ніну?

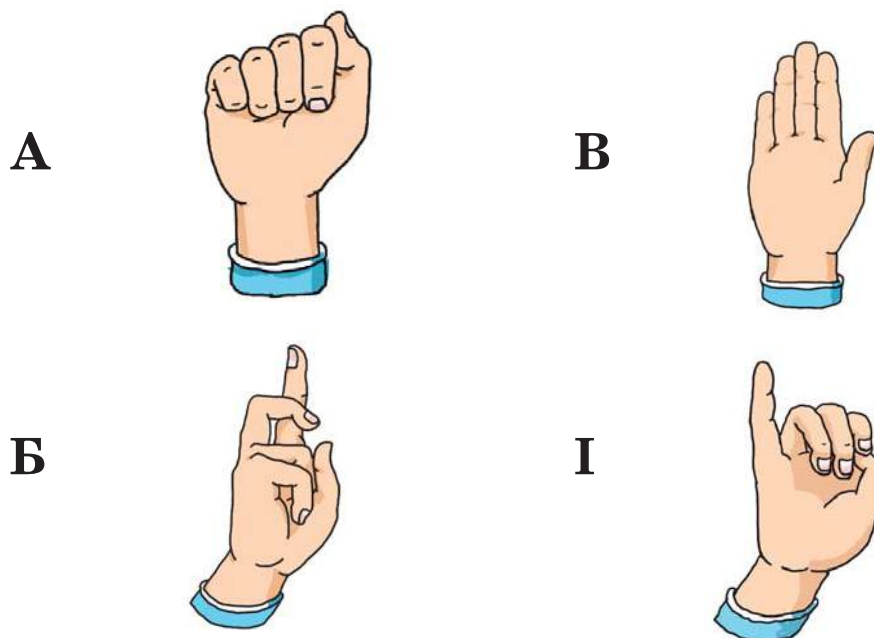
Висловте своє ставлення до думки:

Дівчатка, які були в палаті, добре чули вухами, але мали глухе серце.

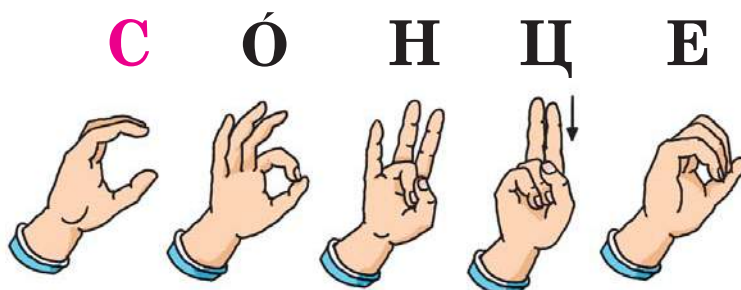
Чи можна про це сказати так: **Слухати треба не тільки вухами, а й серцем.** А як скажеш ти?

- Які почуття переживала Ніна?
- Що основне, на твою думку, хотів сказати автор читачам?
- Люди, які не чують, спілкуються **жестовою** мовою. Рухами пальців рук можна показати всі літери української абетки, передати слова, речення.

Наприклад:

Так виглядає слово жестовою мовою.

Дослідіть: як спілкуються люди, котрі не чують і які не бачать. Знайдіть історії про таких особливих людей, які перемагають ці обмеження. Розкажіть про це в класі.

СТВОРЮЄМО ВИСТАВУ

Про що ти очікуєш прочитати?

Василь Сухомлинський

ПОКИНУТЕ КОШЕНЯ

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко і пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі.

Проходять люди, дивляться на кошеня. Хтось сумно хитає головою, хтось сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить — тремтить. Поверталась додому Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

За сюжетом оповідання зіграйте виставу **«Хто зігріє кошеня?»**. Підготуйте якісь деталі одягу для дійових осіб. Наприклад: для кошеняти — маска; діти граються з м'ячем; дорослий іде із сумкою та інше. Обговоріть, які вислови, жести, міміка мають бути в дійових осіб.

Ваш помічник — **«Медіавіконце: вистава»**.

Олександра Савченко

ХТО ЗІГРІЄ КОШЕНЯ?

Дійові особи:

Кошеня

Перша дівчинка

Друга дівчинка

Хлопчик

Дорослий

Мама з подругою

У дворі граються діти. Неподалік сидить і нявчить маленьке кошеня.

Кошеня: — Мені сумно. Мені страшно й холодно самому! В мене немає мами, немає дому...

(Одна з дівчаток, лагідно.)

Перша дівчинка: — Ой, хто це тут? — Кошенятко. Звідки ти, маленьке? Де твій дім? Де твоя мама? Вже надворі вечір...

(Звертається до дітей.)

— Може, візьмемо його до себе?

(Один із хлопчиків не дає дівчинці взяти кошеня, каже з огидою.)

Хлопчик: — Та навіщо воно тобі? Не чіпай, не треба!

(Виходить дорослий, помічає кошеня.)

Дорослий: — Що це в мене під ногами нявкає сіреньке?

А ну, брись! А то забрудниш мій костюм новенький!

(Йде мама з донькою. Зустрічає подругу, зупиняється. Вони жваво розмовляють. Дитина в цей час гладить кошеня.)

Друга дівчинка: — Мамо, мамо! Подивись, яке сумне кошенятко!

Мати (суворо): — Не бери його на руки. Подивись спочатку: воно якесь брудне і ще, може, хворе! Не чіпай цю замурзяку, бо буде нам горе.

(Перша дівчинка залишає друзів, вертається до кошеняти.)

Перша дівчинка:

Хай там що, а я від смерті кошеня врятую.

Принесу його додому, вмию, нагодую.

Вкрию котика тепленько і його зігрію.

Про беззахисних тваринок дбати я умію.

(Кошеня тулиться до дівчинки. Муркоче.)

Учасники вистави: хлопчик дивиться з осудом на першу дівчинку, друга дівчинка — усміхається; її мама заперечливо хитає головою.

МЕДІАВІКОНЦЕ: ВИСТАВА

👍 Чи подобається вам інсценізувати прочитане? Без кого не може відбутися вистава? Висловіть свої ідеї.

ЯК ПІДГОТУВАТИ ВИСТАВУ?

Виберіть цікавий текст:
п'єсу, оповідання, казку.

Розподіліть ролі.

Підготуйте костюми.

Вивчіть ролі, проведіть репетицію.

Виготовте афішу.

👍 Ваш помічник — **театральний словничок**.

Визначте:

Для кого вистава? У який час вона відбудеться?
Як повідомити про це?

ЧИ ЛЕГКО ЗРОБИТИ ПРАВИЛЬНИЙ ВИБІР?

Майструва́в, бешкетува́ти, відва́жився, втри́мався.

Чи лёгко зробити вибір?

Ніна Бічу́я

ПИРІЖОК ІЗ ВИШНЯМИ

Славко́ в одній руці тримав пиріжка, а в другій — дерев'яну шаблюку. Він грізно вимахував шаблюкою на всі боки. І від нього саха́лись* голуби. А маленька Леся, яку зачепила Славкова шаблюка, заплакала.

Неподалі́к сидів на лавці Гриньо́. Він майстрував щось із трісочок — може, літака, а, може, щось інше. Гриньо був несміливий хлопчик, але запитав у Славка: «Нащо ти так?»

— Хіба я чіпав її? — зухвало гукнув Славко.

— Ти її вдарив.

— То, може, побіжиш Лесиній мамі скажеш?

Гриньо не знав, що відповісти. Воно ніби й наговорювати негарно. Але ж і бешкетувати не слід.

А Славко **хитро глянув** на Гриня й запропонував:

— Хочеш пиріжка з вишнями? Ох і смачний! На, бери.

Гриньо глянув на рум'яний, пухкий пиріжок. Не втримався, взяв.

— Тепер ти вже ніби нічого й не бачив, правда? — **ще лукавіше поглядаючи**, запитав Славко.

— Бачив, — сказав Гриньо.

— **Е ні, тепер не бачив, не бачив!** — проспівав Славко і знову став розмахувати шаблюкою.

«Але ж я бачив», — подумав Гриньо, відвод'ячи очі від пиріжка. Він одсунув його від себе і навіть не нагнав горобця, що відважився клюнути червону вишеньку. «Не треба мені твого пиріжка, — зітхнув він. — Я все одно бачив!»

Саха́лися — тут: злякано відлітали.

- Як розважався Славко? Чому злякалася маленька Леся?
- Як до цього поставився Гриньо? Чому він не знав, що відповісти Славкові?
- Як Славко запропонував хлопчикові пиріжок? Про який задум Славка свідчать виділені вислови?
- Чи легко Гриню було зробити вибір? Які почуття він переживав? Як далі він буде діяти?

У якому рядку правильно вказано дійових осіб оповідання? Обери відповідь, яку ти вважаєш правильною.

☐

Славко, Леся, Гриньо

☐

Гриньо, Славко, Софійка

- Чому Гриньо НЕ з'їв пиріжок, який йому сподобався? Вибери та познач відповідь, з якою погоджуєшся, або добери свій варіант.

☐

А Він був не голодний.

☐

Б Не зміг вчинити нечесно.

☐

В Боявся нахабного Славка.

☐

Г _____

- Роз'єднай слова. Прочитай прислів'я. Поміркуй, яке прислів'я стосується вчинку Гриньо, а яке — Славка. З'єднай стрілочками.

Ч
Е
С
Н
Е
ділоробисміло.

Гриньо

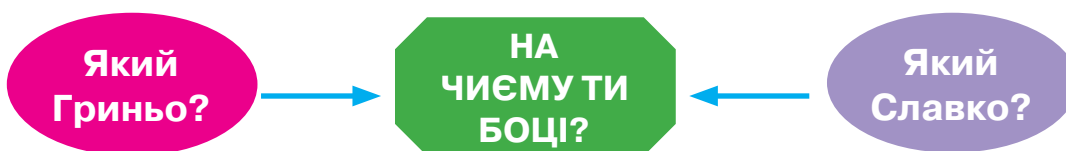
Славко

З
Н
А
Є

кішка, чиєм'ясо з'їла.

- Чи не траплялися з тобою подібні випадки?

Займи позицію

МЕДІАВІКОНЦЕ: КОМІКС або МАЛЬОПИС

Слово **комікс** прийшло до нас з англійської мови. Це малюнки з короткими текстами. Вони зображують часто кумедні історії. Українською такі малюнки ще називають **мальописами**. Як ти вважаєш, чому?

Ідея і текст коміксу Олега Гуцола

Робота в парі. Як ви вважаєте, чому хлопчика спочатку не зрозуміли? Що вас розсмішило?

ЗА ПРАВЕ ДІЛО СТІЙ СМІЛО

Далі ви прочитаєте уривок із повісті **Оксани Радущинської** «Щоденник Славка Хоробрика...».

Славко Хоробрик — звичайний молодший школяр, але в нього незвичайна мрія — охороняти порядок.

Він потрапляє в різні пригоди, бо щиро прагне захистити слабших, побороти несправедливість.

Чи подобається вам читати про пригоди ваших однолітків?

Наздоженемо, верещіш, страшнющого, добрячого, найстрашніший, теперішній.

КИШЕНЬКОВІ ГРОШІ

Троє п'ятикласників нетерпляче тупцювали за рогом школи. Хіба приємно у таку погоду стояти в самих піджаках і бозна-скільки на нього чекати? На кого? Та на другокласника Вітька! Невже він надумав обкрутити їх круг пальця: не піде по булочку і не принесе грошики? Та ні — іде... Нарешті показався з-за школи.

— Куди це ти так хутко чимчикуєш? — виступив, руки в боки, один вимагач.

— Скільки гривень дала тобі сьогодні матуся на солоденье? — поцікавився другий. — Давай-но я перерахую...

А худорлявий, мов соломинка, боязкий Вітько нерішуче зупинився і навіть трохи позадкував від задирак.

— Навіть не думай утікати — наздоженемо, — суворо попередив п'ятикласник.

— Мама сказала... — набрався мужності хлопчик і заговорив голосно, мало не закричав, — мама забороняє мені віддавати кишенькові гроші... будь-кому...

Схоже, Вітько сам налякався своєї сміливості. Але хлопчик відважно поглянув на п'ятикласників, ніби зовсім-зовсім їх не боявся. Хоч насправді ще й як боявся...

— Чого ти верещиш?! — задираки також налякалися, що Вітьків крик можуть почути і прийти на допомогу. — Цить! Швидко віддавай гроші, бо повернешся додому з «ліхтарем» під оком!

— А-а-а! — зненацька заволав Вітько.

* * *

Його вереск лунав так гучно, що його почула за рогом школи Катруся Розумниця.

— Як вам не соромно! — ще зда́леку загукала дівчинка, ледве побачила цю негідну картину.

— Тобі чого треба, ма́ла? — огризнувся п'ятикласник.

— Негайно відпустіть хлопчика! — наказала Катруся і насупилася так, ніби зібралася завдати їм добрячого прочухана.

— Іди собі, куди йшла! — злісно просичав до неї опе́цькува-
тий* задьора.

— Піду, тільки разом із хлопчиком, — вирішила смілива Катруся. — Відпустіть його, бо буде гірше!

— Гірше? Що ти можеш нам зробити, ма́ла? — зверхньо хмикнув п'ятикласник.

— Викличу поліцію, — відрубала* дівчинка.

— Ага! Поліція так відразу візьме та й прибуде! Немає їм більше чого робити, — зайшовся глузлівим реготом друзяка-вимагач.

* * *

— А поліція вже тут! — це Славко Хоробрик наспів на лемент.

— Ти ще хто такий? — брови у задираки поповзли на лоба. — Звідки взявся цей хлопчак?

— Я — майбутній поліцейський, — повідомив Славко.

— Майбутній — не теперішній... — хмикнув вимагач.

— То ви хочете поговорити зі справжніми поліцейськими? —

чемно уточнив Славко Хоробрик. — Це дуже просто! Поліції буде про що з вами розмовляти. Вимагати гроші — справжній злочин!

— Який ще злочин? — налякалися п'ятикласники і позадкували від войовничих дітлахів. — Ми пожартували, а малий не зрозумів...

— Я телефоную на 112 і викликаю поліцію! — оголосила Катруся.

— А-а-а-а!!! — заволали розбишаки й щодуху накивали п'ятами*.

— Більше їх не бійся, — порадив хлопчикові Славко Хоробрик. — А якщо вони знову візьмуться за своє, ти одразу кажи мені. Майбутній поліцейський — це теж поліцейський! — запевнив він. — У біді не залишимо.

— Гаразд. Дякую, — усміхнувся Вітько. — А тепер можна я побіжу по булочку, бо скоро перерва закінчиться?

— Авжеж, біжи. І не запізнюйся на урок, — напоумив* його Славко.

Катруся, яка після свого переможного окрику: «Телефоную на 112!» — досі стояла з вазоном, нарешті поцікавилася у Славка:

— А ти справді майбутній поліцейський?

— Звичайно, — запевнив її хлопчик.

— Скажи, а дівчатка можуть бути поліцейськими? — обережно запитала Катруся і затамувала подих.

— Ні. Дівчатка можуть бути поліціантками! — уточнив Славко.

— Ура! Тоді я буду поліціанткою! — зраділа дівчинка. — Будьмо друзями! Мене звати Катруся Розумниця.

— А мене Славко Хоробрик. Звісно, будьмо.

Відтоді Славко і Катруся стали друзями-нерозлійвода*.

Опéцькуватий — невисокий на зріст, товстий, незграбний.

Відрубáла — тут: різко сказала.

Накива́ли п'ятами — швидко побігли.

Напо́умив — тут: порадив.

Друзі-нерозлі́йвода — дуже дружні, діють одностайно.

- Прочитайте текст. Які запитання у вас виникли?
- Чим зацікавила вас ця пригода? Де вона відбувалася?

Як довго тривала пригода? Обери свою відповідь.

☐

одну годину

☐

урок

☐

перерву

- Назвіть дійових осіб. Як вимага́чі залякували Вітька? Чи зміг хлопчик побороти свій страх?
- Як Катя захищала Вітька? Як діяв Славко? Які слова тексту засвідчують ставлення автора до вимагачів?
- Як змінювалися почуття Вітька впродовж розмови з вимагачами? Визнач послідовність зміни почуттів хлопчика.

☐

Набрався мужності.

☐

Позадкував від задирак.

☐

Відважно поглянув.

☐

Невпевнено пробелькотів.

- Прочитай слова. Добери до них близькі за значенням.

чимчику́єш — _____

завола́в — _____

ле́мент — _____

задира́ка — _____

Виберіть уривок тексту для читання в особах.

Роз'єднай слова. Прочитай прислів'я.

Улихугодинупізнаєшвірнулюдину.

Обговоріть разом. Чому Славко та Катя перемогли нахабних, сильних і доросліших за себе хуліганів?

- Чи траплялися з вами подібні випадки? Який висновок зробив / зробила для себе кожен / кожна?

ГРА В ШАШКИ

Відчути іншого

У Києві, в одному мальовничому куточку, що зветься Русанівкою, жила дівчинка Уля. Щоранку по сніданні Уля із своєю бабусяю виходила на прогулянку подихати свіжим повітрям, чи, як жартувала бабуся, «нагуляти дівочі рум'янці». Вони бродили над порослим вербами каналом, уголос читали на лавочці казки, а подеколи брали на човнярській станції човна й залюбки каталися між галасливих табунців чайок і диких качок.

Одного разу, вертаючись додому, Уля побачила біля свого під'їзду незнайомого хлопчика. Він сидів у легенькому, на велосипедних колесах візку, під парусовим шатриком від сонця, а на колінах у нього лежала груба, з барвистою обкладинкою книжка. Проте хлопчик зовсім не збирався гортати її. Він був якийсь примарнілий* на личку, сумний і до всього байдужий.

— Ти що, наш сусід? — підступила до хлопчика Уля. — Досі я тебе тут не бачила.

— Ми переїхали сюди два дні тому, — дещо насторожено й наче знехотя відповів хлопчик.

— А чого ти не йдеш погуляти над каналом? Там така краса! Й мало не до самісінького неба б'ють водограї.

Хлопчик мить помовчав, а тоді ледве чутно прошепотів:

— Мені не можна. В мене хворі ноги.

Уля зрозуміла, що велася не зовсім тактовно. Щоб хоч якось загладити свою необачність, вона легенько доторкнулася до його руки й запитала:

— А хочеш, пограємо в шашки?

— Я б з радістю, — сказав хлопчик. — Та гравець з мене нікудишній.

— О, не бійся, я теж не гресмейстер*, — усміхнулася Уля.

Коли бабуся принесла їм шашки, Уля спритно розставила їх на дошці й великодушно запропонувала:

— Нехай твої будуть білі. За ними — перший хід. А це хоч і маленький, але шанс перемогти.

Уля навчилася грати в шашки пів року тому й так натренувалася, що інколи навіть вигравала в самого тата. Одначе зараз вона вирішила, що навмисне програє хлопчикові й, може, хоч трохи розважить його. Тим часом хлопчик виявив наполегливий характер. Він чинив завзятий опір, і Уля поступово так захопилася грою, що геть забула про свій намір.

— О, який ти хитрик! — щоразу, роблячи свій хід, промовляла вона. Раптом вибудувала таку мудру комбінацію, що хлопчик втратив аж три свої шашки, а її, Улину, пропустив у дамки. Тепер у нього не було вже ніякісінької надії на рятунок. Він, ніяково усміхнувшись, звів догори руки на ознаку того, що здається. Уля спам'яталася, та було пізно. Аби втішити хлопчика, вона сказала:

— Мій тато в таких випадках любить повторювати: «За одного битого двох небитих дають». Ти не засмучуйся. Ми тепер щодня з тобою гратимемо, й ти обов'язково натренуєшся. А зараз можна я тебе трохи покатаю?

Не чекаючи згоди, вона зрушила з місця візок. І прудко покотила його по асфальтовій доріжці. Весело мигтіли в колесах блискучі шпиці. Лопотів на вітрі парусовий шатрик. А якийсь рудий проворний горобець стрибав позаду них і голосно, мало не на всю Русанівку, цвірінькав, ніби просився до їхнього товариства.

Примарнілий — схудлий, втомлений.

Гросмэйстер — тут: найвищий титул, якого може досягти.

- Назви дійових осіб оповідання. Де відбувалась описана подія?
- Які риси характеру виявила дівчинка у ставленні до хлопчика? Як він поставився до пропозиції пограти в шашки?
- Які вчинки Улі засвідчують, що вона відчула глибоке співчуття до особливого хлопчика?
- Які почуття, роздуми викликає у вас цей випадок?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ? З яких тем складається?
- ♦ На яку тему вірш «Хиталочка-гойдалочка»?
- ♦ Хто автор оповідання про дівчинку, яка не чула? Які твори цього письменника ти читав/читала?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ У яких віршах відображено картини природи?
- ♦ Чим вірш-небилиця схожий на казку?
- ♦ Чим оповідання відрізняються від віршів?
- ♦ Головною думкою якого твору може бути прислів'я **«За праве діло стій сміло»**?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вірш, який сподобався.
- ♦ Знайти рими у вірші Максима Рильського «Кіт-воркіт»:

Вітер віє з-під воріт,
у воротах — сірий кіт.
Вітер сірому котові
чеше вусики шовкові.

Ясне сонце вплива,
коту спинку вигріва.
Кіт воркоче, кіт муркоче,
ніби щось сказати хоче.

- ♦ Знайти зачин, основну частину та кінцівку оповідання Ніни Бічуї «Пиріжок з вишнями» або Анатолія Григорука «Гра в шахи».
- ♦ Визначити головну думку оповідання «Покинуте кошеня».
- ♦ Знайти й пояснити смисл порівнянь у вірші Анатолія Качана «Хвилювалось море».

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Що із прочитаного мене схвилювало чи здивувало?*
- ♦ *Люди пишуть вірші, тому що ...*
- ♦ *Люди читають оповідання, бо ...*
- ♦ *Мені подобається читати книжки про ...*

ЧИТАЄМО І ДОЛУЧАЄМОСЯ ДО КОЛА ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК

Літературні казки, на відміну від народних, мають **авторів** і **авторок**. Далі ви прочитаєте казки, створені письменниками і письменницями в різні часи. З героями казок трапляються фантастичні пригоди: радісні, сумні, але завжди повчальні.

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Визначай дійових осіб твору.
- Звертай увагу, які почуття переживають персонажі.
- Розрізняй позитивні й негативні вчинки, висловлюй своє ставлення до них.
- Порівнюй малюнки з текстом.
- Став запитання до прочитаного.
- Знаходь образні слова та вислови.

ГЛИБОКІ КАЗКИ ВЕЛИКОГО ГРОМАДЯНИНА ІВАНА ФРАНКА (1856–1916)

Видатний український письменник і громадський діяч. Народився в селі Нагуєвичі на Галичині в сім'ї коваля. Ріс допитливим хлопчиком, з дитинства знав багато народних пісень. Рано залишився сиротою. Вчився у школі й університеті легко, був дуже здібним і працьовитим.

Уже у 18 років почав друкувати свої перші твори. Для дітей видав збірку казок **«Коли ще звірі говорили»**, які створено за сюжетами народних.

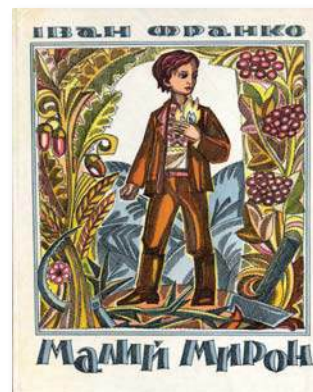
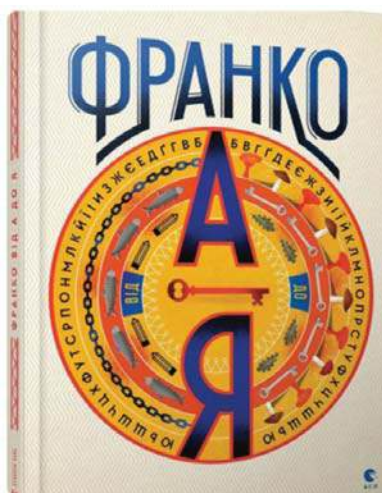
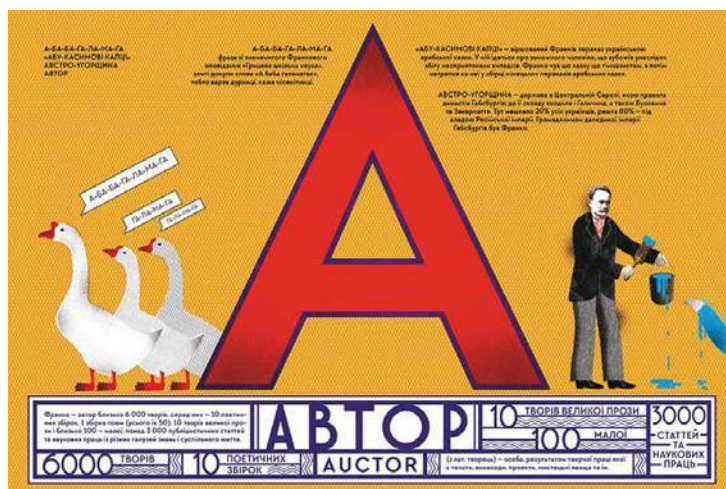
- ✦ Дізнатися більше про цю людину великої душі й розуму ви зможете з незвичайної книжки **«Франко від А до Я»**.

<https://cutt.ly/WwNWbx5H>

✦ Прочитай з неї уривок.

Існував звичай називати дитину іншим, «домашнім» іменем, аби вберегти її від нечистої сили. Івана Франка в дитинстві кликали Мироном, а його молодшого брата Захара — Михайлом. Так був Франко «малим Мироном» приблизно до 5-літнього віку, до навчання у початковій школі.

Великóдню, наввипередки, прудкіший, ввипередження, здіймається, дрїжджі.

ЛИСИЧКА І РАК

Поміркуй! Чи відома тобі ця казка? Що підказує заголовок?

Зустрілася Лисичка з Раком. Стала собі й дивиться, як він помаленьку лізе, а далі давай з нього насміхатися:

— Ну, та й швидкий же ти, нема що й казати! Справжній неборак*! А скажи-но мені, Рáче-неборáче, чи то правда, що тебе раз у великóдню п'ятницю по дрїжджі послали, а ти аж за рік у великодню суботу з дрїжджами прийшов та й ті посеред хати розлив?

— Може, коли й правда була, — каже Рак, — а тепер дуже на брехню схоже.

— Овва! Значить, ти тепер прудкі́ший став?

— Прудкі́ший чи ні, а кепкува́ти* з себе не дам. Коли хочеш знати, який я прудкі́й, то побиймося об заклад, що я швидше від тебе до того пенька добіжу.

— Що? Що? Що? — здивувалася Лисичка.— Ти хотів би зі мною бігати навви́передки?

— Не тільки побіжу́, а ще й один скок дам тобі на ви́передження і швидше від тебе буду на місці, — мовить Рак.

Побилися вони об заклад. Стала Лисичка на скок попе́реду Рака, а Рак учепився їй клешнями у хвіст. Рушила Лисичка, **біжить щоду́ху**, аж ку́рява здійсмається. Добігла до пенька та й кличе:

— А де ти, Раче? Нічого не чути.

— Ну, Раче, де ти там? — ще раз кличе Лисичка та й обернулася хвостом до мети.

Отоді Рак відпустив її хвоста та й каже:

— Та ось де я! Давно вже жду тебе, аж трохи поза межу забіг.

Небора́к — людина, яка викликає співчуття; тут: слово, мовлене з насмішкою.

Кепкува́ти — глузувати, сміятися з когось.

- Про кого ця казка? З кого глузувала Лисичка?
- Чому Рак вирішив її провчити? Як це йому вдалося?
- Чи справедливим було покарання Лисички? Доведи свою думку.
- До виділених висловів добери близькі за значенням.

Працюємо разом. Розгляньте ілюстрацію в «Медіавіконці» на наступній сторінці. Якої казки Івана Франка вона стосується?

- Заверши речення так, щоб виявити своє ставлення до дійових осіб (усно).

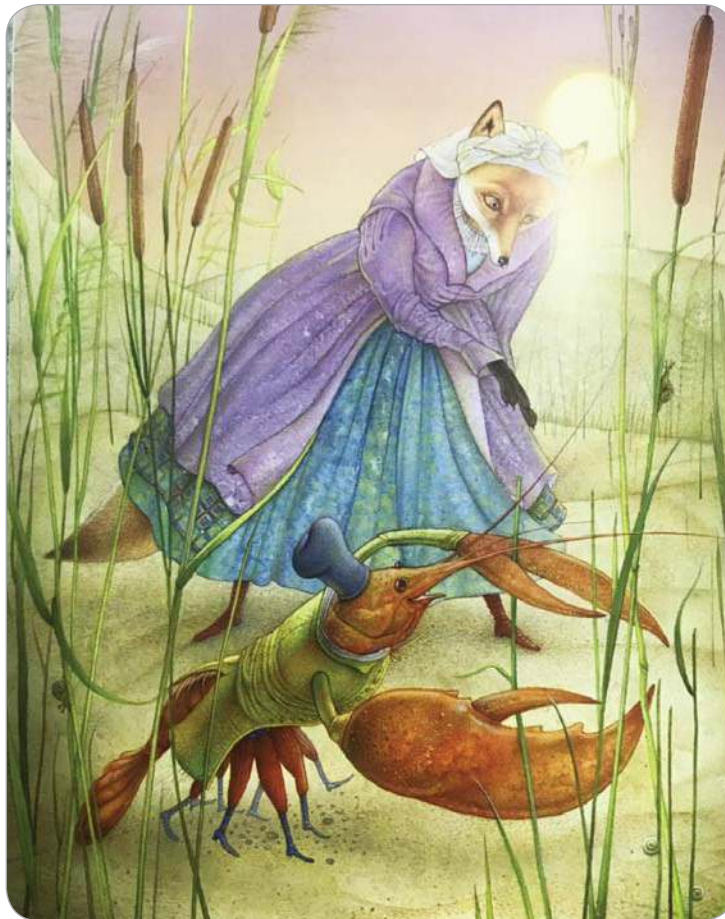
Лисичка спритна, але _____

Рак дуже повільний, але _____

МЕДІАВІКОНЦЕ: МАЛЮНОК, ІЛЮСТРАЦІЯ

👍 Малюнки, ілюстрації, як і текст, передають нам багато інформації. Як саме? Кольорі, розмір, композиція малюнка дають змогу «прочитати», що хоче сказати глядачам художник або художниця. Розглянемо малюнок **Валерії Соколової** до книжки **Івана Франка «Коли ще звірі говорили»**, що вийшла у Видавництві Старого Лева.

Який епізод прочитаної казки намальовано? Який вигляд має Лисичка? Вона розгублена чи задоволена? Яким зображено Рака? Які в нього клешні? Що він міг говорити в цей момент Лисичці? Що вас зацікавило на малюнку, що здивувало?

ДОБРІ КАЗКИ НАТАЛІ ЗАБІЛИ (1903–1985)

Народилася поетеса у високоосвіченій родині, де любили книжки, музику, театр. Наталя Львівна так згадує своє дитинство: «Нас у родині було семеро сестер і братів, я по старшинству — друга. Мама не вміла співати, тому перед сном читала нам вірші, яких вона знала безліч. Не дивно, що майже всі ми змалку любили малювати, писати вірші та казки».

Поетеса видала близько 200 книжок: **«Ясоччина книжка»**, **«Під ясним сонцем»**, **«Лісова криничка»**, **«Прогулянка до лісу»** та інші.

- ✦ Послухайте віршовані оповідання Наталі Забіли в аудіо-окнизі **«Ясоччина книжка»**. Які з них вам уже знайомі?

<https://cutt.ly/ywNEANVC>

Прочитайте віршовану казку за строфами.

ХТО СИЛЬНІШИЙ?

**Розгляньте малюнки до твору. Хто на них зображений?
Як ви вважаєте, між ким буде змагання?**

Одного разу Сонце й Вітер
посперечались не на жарт:
хто з них із двох сильніший в світі
і більш за те пошани варт?

Говорить Вітер: — Я суворий,
я нажену на всіх страхі,
я й розхвилюю синє море,
я й на хатах зірву дахі!

Я взимку віхолою вію,
усе заметами запну́.
Я і тебе здолать зумію —
на тебе хмари нажену!

— Зате ж весною, — Сонце каже, —
поглянь на перші квіточкі:
на них мій промінь тільки ляже —
вони й розкриють пелюсткі.
І на дере́вах змерзлих, голих
бруньки розпукуються теж...
Мені послухне все навколо,
бо сили маю я без меж!
Як влітку все росте і спіє —
це ж я життя всьому даю,
це ж я усе навколо грію,
і все ласкаю, і люблю.
Коли ж пташиний спів замовкне,
я порядкую як на те —
звелю тихенько: «Листя, жовкни!» —
І листя стане золоте!
Скривився Вітер нетерпляче:
— Еге ж, це поки я притих!
А як подму́, тоді побачиш,
що залишу́ я з квітів тих!
Та ще й без жодного зусилля
я на дере́ва налечу
і все те жовте листя з гілля
і позриваю, й розмечу!
Та що казати?! Нумо нині
ми перевіримо — хто із нас
скоріш страху́ завдасть людині
і роздягти зуміє враз?!
Пішли. Аж глядь — по полю чітко
веде до ста́ву лю́дський слід.
І справді, зда́лека вже видно —
людина вибігла на лід!

На голові — пухнаста шапка,
на плéчах теплий кожушок,
кашне червоне в білу крапку
та ще й ремінний поясок.

І ковзани в людини гострі...
Її впізнати можна враз!
Звичайно ж, ця людина — Костик.
Отой, що ходить в другий клас.

Ось він на старті, як годиться,
пригнувшись на хвилину, **став**
та й полетів, помчав, як птиця,
через увесь широкий **став**!

А Вітер каже: — Ну й людина!
Та хто ж її не дожене?!

Зірву я миттю й кожушину,
і шапку, й в крапочку кашне!

Присвиснув Вітер і помчався,
на хлопця **налетів як стій***!

І тут, на диво всім, почався
між хлопчаком і Вітром бій.

Завивши так, що стало жа́ско*,
за шапку Вітер враз смикнув!

А Кость лише міцніш зав'язки
під підборіддям затягнув.

Тоді, іще грізні́ш завивши,
рвонув Вітрило кожушок,
а Костик, ходу не спинивши,
затяг тугіше поясок.

Вітрило за кашне узявся, —
бо ще двобóю не кінець!

А Кость лиш дужче замотався
 й заткнув кінці за ремінець.
 Та як почне робить фігури,
 виписувати кренделі!..
 І Вітер зупинивсь похмуро
 та й ліг безсило на землі.
 — Тепер вже я візьмусь за діло! —
 тут голос Сонце подало́
 і заблищало, заясніло,
 розливши світло і тепло.
 Воно торкнулось обережно
 до хлопчакóвої щоки
 та й каже: — Скинь важку одєжу,
 щоб далі бігати залюбки!
 І Костик скинув кожушинку,
 жбурнув кашне і шапку в сніг
 і, заспівавши пісню дзвінко,
 навколо ковзанки побіг.
 Сплеснулась рибка в ополонці,
 лід заіскрився, наче скло..
 І Вітер подививсь на Сонце
 та й каже: — Ти перемогло!

Налетів як стій — тут: дуже сильно.
Жа́ско — дуже страшно.

- Сподобався тобі вірш? Хто дійові особи твору? Як Вітер переконував Сонце у своїй силі? Що воно йому відповідало?
- Між ким був бій? Як Костик захищався від Вітру? Чим закінчився бій?
- **Будь уважним читачем або уважною читачкою!** Хто знайде найбільше римованих слів, що означають дію? Продовжи речення (усно).

Цей твір є казкою, бо у ньому _____

ЧАРІВНІ КАЗКИ ЮРІЯ ЯРМИША (1935–2013)

Відомий український письменник-казкар. Народився на Криворіжжі в родині вчителів. Згодом батьки працювали в Дрогобичі, а Юрко Ярмиш закінчив школу, у якій свого часу вчився Іван Франко. Після Київського університету імені Тараса Шевченка — співробітник видавництва, головний редактор дорослих і дитячих журналів.

Написав для дітей багато книжок, серед яких: **«Казка стукає у двері»**, **«Чарівні ліки»**, **«Лісові балакуни»**, **«Чудесні ягоди»**.

Книжки письменника перекладено п'ятнадцятьма мовами, зокрема англійською, болгарською, німецькою, французькою, іспанською.

Досліджуємо текст

Заздрощі, радісінський, наймудріший, найсумнішому, чародійство.

Про які події — веселі чи сумні — може йтися в казці?

ВЕСЕЛИЙ ЧАРОДІЙ

Було собі на світі славне й красиве місто, і жили в ньому добрі люди. Кажуть, були вони прості й привітні. А охороняв їх Веселий Чародій. Ви, мабуть, думаєте, що він стояв біля воріт міста і нікого не пускав за його високі стіни?

Ні, Веселий Чародій ніколи не стояв біля воріт, бо в місті не було стін, і, отже, не було потреби у воротах. **До нього міг увійти кожен, хто того забажає, — усіх зустрічали з щирим серцем.** Веселий Чародій охороняв своє місто від заздрощів і жадібності. І зброєю його був сміх.

Ось послухайте...

Усі громадяни любили читати і щодня купували собі нові книжки — і чарівні казки, й пісеньки, і розповіді про дивовижні пригоди. Але якось один уже вусатий дядько перестав читати книжки, а став скуповувати нові черевики.

— Хочу, — каже, — щоб у мене їх було найбільше!

І от коли він накупив аж дванадцять пар і приміряв тринадцяту — наго́дився Веселий Чародій. Зашнурував дядько черевики, зав'язав шнурки бантиком, хотів пройтися — і раптом як підскочить. Став на підлогу — думав, минулося, та де там! Вийшов на вулицю — не може йти, тільки стрибає. Ой, як сміявся Веселий Чародій, а разом і всі перехожі над тим вусатим стрибуні! Тож швиденько відніс дядько зайві черевики до крамниці і знову став ходити, як усі люди.

Іншого разу молодий рибалка позаздрив бувалому, бо той більше риби ловив. І вночі витрусив з його сітей увесь улов, собі забрав. Радий-радісінький, що все тихо минулося, йшов він від річки найширшою вулицею і кричав:

— Дивіться, як пота́ланило мені! А в нашого знаменитого рибалки сіті порожні.

Веселий Чародій подивився на його улов — за живота взявся. І люди навкруги сміються:

— Чоловіче добрий! Ти ж, певно, не на річці ловив, а на болоті усіх жаб позбирав.

Отакий був Веселий Чародій. **Тільки в те місто наго́дилася біда — разом зі Злим Чоловіком.** Був він довгий, як колодязний журавель, а про себе казав таке:

— У-у-у! Я злий! А прехитрий — страх!

Саме весна настала. **І треба ж було так трапитися — Веселий Чародій хотів, щоб мороз скоріше щез, з'їв останню льодову бурульку, що не встигла розтанути, і захворів на ангіну. Тепер він не те що сміятися, навіть усміхатися не міг.** Лікар поклав його в постіль. А городяни саме готувалися до зустрічі пташок. Щороку вони фарбували шпаківні в інший колір і цієї весни теж домовилися:

Хай стіни в шпаківень будуть зеленкуваті, а дашки́ блакитні, як небо!

Вирішили — зробили. Та все так гарно, яскраво. А наступного ранку прокинулися — що таке? Хто ж це лиха накоїв? Розмалював дашки сірими хмаринками?!

Це вночі Злий Чоловік людям нашкодив та й пішов собі спати. Городяни перефарбували дашки на шпаківнях, вони хмар не любили. І був перший день, коли ніхто в місті не усміхнувся. Наступного дня сталося гірше. Люди, що зібралися до ради наймудріших, не могли дочекатися Кращого Радника. Бо той спав аж до полудня і дивився уві сні чудесні казки. А все через те, що Злий Чоловік непомітно зіпсував йому годинника — стрілки на ньому пересувалися надзвичайно повільно! А третього дня забула про усмішку навіть людина, що ніколи не сумувала, — Молодий Сажотрус. Сум оселився в місті. Ніхто навіть чарівних казок і дивовижних пригод не читав. А зажурене сонечко сховалося за хмари. І тоді до Злого Чоловіка прийшов Веселий Чародій. Напередодні Лікар приніс Чародієві подарунок від східного купця — лимони, — і вранці він уже видужав.

— Куди ж твоє чародійство поділося? — сказав єхідно Злий Чоловік. — От я й переміг тебе!

— А дзуськи*! — відповів Веселий Чародій. — Ще не все. Ти лише моїх півсили знаєш.

І вийшов на вулицю. А громадяни саме були на головній площі. Вони стали в коло і сумно-пресумно співали жалібну пісеньку про бабусю, в якої злі вовки з'їли сіренького козлика. А сльози капали на землю — уже навіть струмок шукав собі шлях між камінцями. Веселий Чародій послухав тієї сумної пісеньки і сказав:

— Може, ми якоїсь веснянки заспіваємо? Весна ж бо!

— Та, може, й не заспіваємо!.. — зітхнув інший.

Тоді Веселий Чародій заспівав веснянку сам. Усі в колі мовчали...

Дзуськи — тут: цього не буде.

І раптом з даху несміливо обізвався Молодий Сажотрус. Далі пісню підхопив Хлопчисько, якому хотілося стрибати, а не плакати. І тут хтось у колі усміхнувся. А коли усміхається один — стає веселіше іншому. Ось чому веснянку стали співати ще двоє. А за ними — усе коло. Та притоптували, та в долоні приляскували, та на дуду награвали...

Навіть сонце здивувалося — визирнуло з-за хмари: невже в найсумнішому місті люди знов повеселішали?

А Веселий Чародій підійшов до будинку, де оселився Злий Чоловік, і крикнув:

— Гей, злюко-закарлюко! **Ти, мабуть, не знав, що там, де пісня, там і сміх буде!** Ану, виходь, ми й тебе навчимо!

Але з будинку ніхто не відгукнувся. Злий Чоловік утік...

- Чи справдилися ваші очікування щодо змісту казки?
- У якому місті відбувалася ця історія?
- Знайди в тексті відповідь на запитання: *від чого і як Веселий Чародій охороняв місто?*
- Що Злий Чоловік робив для того, щоб люди забули про радість?
- Якими чарами володів Веселий Чародій?
- Як він зумів повернути людям радісний настрій?
- У чому головна думка казки?
- Як дійові особи виявляли такі почуття? Назви.

Радість — ...

Сум — ...

Злість — ...

Заздрість — ...

- Прочитайте виділені речення. Їх називають **ключовими**, тобто головними для розуміння змісту казки. Перекажіть за ними казку.

Чи є у сучасному житті чародії?

Уяви, що ти познайомився з Веселим Чародієм. Про що ви б поговорили?

Що ти б хотів / хотіла змінити за допомогою чарів?

ПІДЛАШТУВАТИСЯ ЧИ ОБ'ЄДНАТИСЯ?

Чиє рішення краще?

Марія Манеру

ЗБОРИ ІГРАШОК

Тієї ночі в кімнаті одного Хлопчика відбувався справжній переполох. Усі іграшки зібралися поговорити про своє майбутнє, тому що з появою в будинку Робота Хлопчик, здається, повністю забув про них.

— Ми маємо повернути прихильність Хлопчика, — сказав Пазл, який був дуже мудрим.

— Що ж ми робитимемо? — запитали Ролики та М'ячі, що були найкращими друзями.

— Ми маємо підлаштуватися до цього, — відповів Пластилін. Всі іграшки почувалися дуже нещасними.

Але Пазл вигадав дуже гарний план:

— Об'єднаймося із Батарейками.

Так вони і зробили. Батарейки, які були заодно з іграшками, припинили свою роботу. Тож відтоді Робот перестав працювати. Спочатку Хлопчик був дуже розлючений, він струснув Робота та кинув його на підлогу, але Робот і далі не працював.

Хлопчику стало прикро та нудно. Він не знав, що робити без свого Робота! Але потім знову почав бавитися із звичайними іграшками, радіючи старім друзям. Відтоді кожного дня Хлопчик грав деякий час із Роботом, але не забував і про інші іграшки. А понад усе йому подобалося кататися на ковзанах і грати у футбол зі своїми друзями!

Переклад з іспанської Ольги Соколової

- Які іграшки були у Хлопчика? Чим вони були стурбовані?
- Чому кожна іграшка пропонувала свій план?
- Як їм вдалося повернути прихильність Хлопчика?

Прочитайте назви почуттів. Які з них ви змогли розпізнати у словах і вчинках дійових осіб?

Сум, радість, злість, нудьга, здивування, образа.

- Прочитай на́зви іграшок, які були у хлопчика і роздивись малюнок.

Робот, Пазл, М'ячі, Ролики, Конструктор.

- Зістав перелік іграшок з текстом і малюнком. Які назви іграшок слід додати?
- Прочитай на́зви почуттів, які виявляли Хлопчик та іграшки у своїх словах і вчинках. Які з цих почуттів стосуються Хлопчика, а які — іграшок?

Хлопчик

сум
радість
злість
нудьга
здивування
образ

Іграшки

Який висновок із цієї історії зробив кожен із вас? Обговоріть з друзями й дорослими, думці яких ви довіряєте.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

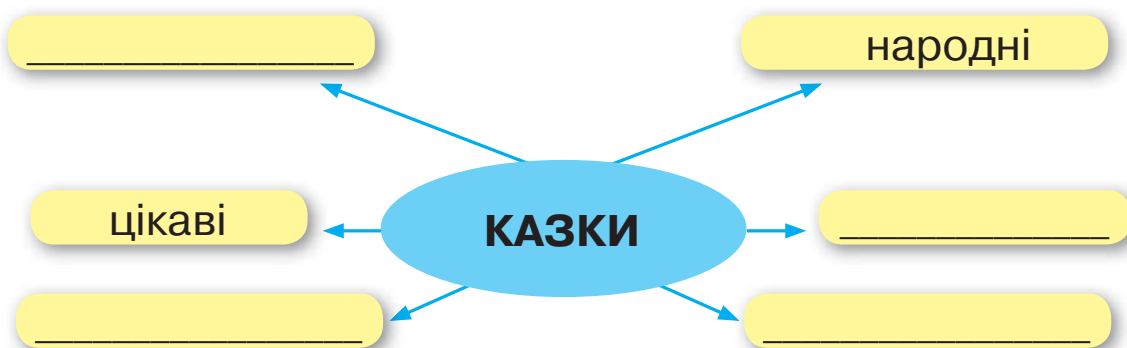
- ♦ Ці казки літературні тому, що вони ...
- ♦ Назва віршованої казки ... Її автор/авторка — ...
- ♦ Яка казка розпочинається так: **«Зустрілася Лисичка з Раком»**? Її написав/написала ...

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чому Равлик нікого не запрошує в гості?
- ♦ Чому Рак переміг Лисичку?
- ♦ Чим казка відрізняється від оповідання?
- ♦ Якими засобами малюнки передають інформацію?

Вмію...

- ♦ Знайти казку, змісту якої відповідає прислів'я **«Де сила не візьме, там розум допоможе»**.
- ♦ Поставити запитання до твору «Хто сильніший?».
- ♦ Знайти образні вислови в казці Івана Франка.
- ♦ Доповнити тематичну павутинку «Казки».

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ Мене здивувало, що ...
- ♦ Яка казка найбільше сподобалась? Чим саме?
- ♦ Визначаю, які вчинки дійових осіб добрі, а які — погані.
- ♦ Автори/авторки, твори яких хочу знайти й прочитати ...

ЧИТАЄМО І ВІДЧУВАЄМО ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО

 Тарас Шевченко.
Автопортрет,
написаний 1840 р.

Кожен українець із дитинства знає про Тараса Шевченка. У багатьох родинах є книга віршів поета — «Кобзар». Так називалась його перша книжка. Згодом і самого Тараса Шевченка стали називати Кобзарем українського народу, бо він найбільше за все любив Україну.

Тарас Григорович ШЕВЧЕНКО народився **9 березня 1814 року** в селі Мórинці на Черкащині в родині кріпаків.

Ще з дитинства майбутній поет дуже захоплювався малюванням. Із часом він став видатним художником.

Розгляньте портрет, на якому він намалював себе молодим, замріяним.

ДИТИНСТВО ТАРАСА

Найрідніші, недосипають, плекають, господарством, зда́леку, неабі́що.

Дмитро Красицький

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Дорогі, найрідніші для дітей мати й батько. Вони ночей недосипають, милують, ростять, плекають* дітей. І Тарас любив свою ніжну, ласкаву трудівницю-маму. Вона часто хворіла і, коли йому було дев'ять років, тяжко занедужала й померла. Гірко плакав Тарас за ненькою, але що можуть допомогти сльози? Дрúгого дня викопали у вишняку* яму і там, як заповідала мати, поховали її.

Плекають — дуже турбуються.
Вишняк — вишневий сад.

Тяжке життя настало для сиріт. Нікому було приголубити, їсти зварити, сорочку випрати, за господарством доглянути. Батько щодня на панщині, змарнів... Тяжко-важко жилося сиротам. Так Шевченко пізніше й писав: *«Тяжко-важко в світі жити сироті без роду...»*.

Батько часто вирушав з панською хурою* в далеку дорогу і застудився. Зима була дуже люта, а одежина яка там у кріпак — благенька*: свита з дірками, що аж вітер поза спіною гуляє. Привезли здалеку зовсім хворого. Недовго лежав Григорій Іванович. Перед смертю батько ласкаво подивився на Тараса і сказав, що з господарства синові нічого не треба: з нього вийде неабіщо*. Не помилився батько — **з Тараса Шевченка вийшов великий художник і народний поет...**

Ху́ра — великий віз або сани для перевезення вантажів.

Благе́нька — стара, зношена.

Неаби́що — щось незвичайне.

 Пам'ятник малому Тарасу Шевченку у його рідному селі Моринці на Черкащині

- Що ти дізнався / дізналася про батьків поета? Розкажи.
- Що перед смертю сказав батько про Тараса? Прочитай.
- *Тяжко-важковсвітіжитисиротібезроду* — якцядумкарозкривається в тексті? Прочитай.
- Які запитання в тебе виникли?

Досліджуйте! Знайдіть пояснення, що означають ім'я **Тарас** і прізвище **Шевченко**.

КРАСА ПРИРОДИ І ЛЮДИНИ У ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Прочитайте уривки з творів Тараса Шевченка. Зверніть увагу, як **мелодійно, образно** звучить слово поета.

* * *

...Світає,
край неба палає,
соловейко в темнім гаї
сонце зустрічає. ||
Тихесенько вітер віє,
степи, лани мріють,
між ярами над ставами
верби зеленіють. ||
Сади рясні похилились,
тополі поволі стоять собі,
мов сторожа,
розмовляють з полем. |||

 Ілюстрація
Яни Бойко
(12 років)

• Сподобався тобі вірш? Який настрій він створює?

• Які картини природи описано в кожній строфі вірша?

• Пряме чи переносне значення мають виділені речення? Обери відповідь, яку ти вважаєш правильною.

☐

пряме

☐

переносне

- У якому темпі, з яким почуттям краще прочитати вірш?
- Розглянь малюнок до вірша. Вечір чи ранок зображено на малюнку? Хто в центрі картини?
- Який краєвид перед хлопчиком? Який, на твою думку, настрій у сопілкаря?
- Чи можна сказати, що на малюнку, як і у вірші, з любов'ю зображено рідну природу?
- Вивчи вірш напам'ять.

* * *

Встала весна,
чорну землю
сонну **розбудила**,
уквітчала її рясом,
барвінком **укрила**;

і на полі жайворонки,
соловейко в гаї
землю, убрану весною,
вранці зустрічають...

- Які слова з вірша допомагають уявити весну як живу істоту?
- З яким почуттям ти прочитаєш вірш?
- Вивчи вірш напам'ять.

Краса природи і краса людини

* * *

Зацвіла в долині
червона калина,
ніби засміялась
дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
пташечка зраділа
і защебетала.
Почула дівчина,
і в білій свитині
з біленької хати
вийшла погуляти
у гай на долину...

 Ілюстрація
Анастасії Олійник
(11 років)

- Яку картину змалювано у вірші?
- З ким поет порівнює калину?
- Розгляньте малюнок на попередній сторінці. Хто на ньому зображений? Кого юна художниця намалювала в центрі, ближче до глядача?
- Який вигляд має дівчина? Який у неї настрій? У що вона вдягнена? Які кольори переважають на малюнку?

Робота в парі. Прочитайте вірш одне одному не поспішаючи, передаючи почуття милування красою природи.

Поміркуйте, після якого слова слід зробити найдовшу паузу. Познач у тексті.

Чимало віршів Тараса Шевченка покладено на музику. Цей вірш зазвучав як пісня у творі українського композитора Аркадія Філіпенка. Послухайте його. Чи слухали ви пісні на слова поета на уроках музичного мистецтва? Чи сподобалися вони вам?

<https://cutt.ly/JwSX8MeK>

Вадим Скомаровський

НАД «КОБЗАРЕМ»

Тихо надворі. **Ні вітру, ні хмар,**
ані шелесне верба височенька.
Наша Оленка відкрила **«Кобзар»**,
вголос читає Тараса Шевченка.
Ген за рікою синіє гора,
в небі веселка розквітла казково.
Ніжно влітається в гомін Дніпра
добре і щире **Шевченкове слово.**

- З яким почуттям дівчинка читає вірші?
- Яку інтонацію читання підказують виділені слова?
- Чи є в тебе вдома «Кобзар»? Вибери з книжки вірш і підготуйся прочитати його однокласникам й однокласницям.

Календар справжніх читачів і читачок

Щороку в Україні відзначають Шевченківські дні 9 і 10 березня, які припадають дати народження і смерті Тараса Шевченка.

**Якими на твою думку мають бути
Шевченківські читання?**

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Хто такий Тарас Григорович Шевченко?
- ♦ Де народився поет? Ким були його батьки? Що сказав Григорій Іванович Шевченко про майбутнє свого сина?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Що означають вислови: *край неба палає; лани мріють*?
- ♦ Картини яких пір року описано у прочитаних віршах?
- ♦ Чому поета люблять і шанують до цього часу? Вислови свою думку.

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вірш, що мені найбільше сподобався.
- ♦ Роз'єднати слова і виразно прочитати уривок із вірша Тараса Шевченка:

Тихесеньковітервіє,
степи, лани мріють,

міжяраминадставами
вербизеленіють.

- ♦ Назвати порівняння й образні вислови з прочитаних віршів.
- ♦ Розповісти про місця в нашому краї, пов'язані з ім'ям Кобзаря.

Пам'ятник молодому
Тарасові Шевченку
у Вінниці

Висловлюю ставлення, почуття...

- ♦ Розкажи про свої враження від прочитаного, почутого та побаченого на уроках за цим розділом.
- ♦ Що ще ти б хотів/хотіла дізнатися про життя Тараса Шевченка? Що прочитати?

ЧИТАЄМО І МИЛУЄМОСЯ КРАСОЮ ВЕСНИ

Весна — чарівний час пробудження природи, оспіваний у мистецтві, ушлюблений у народних святах, народній творчості. Навесні сонце яскравіше, небо стає вищим, зелень аж блищить... Тому й радіє душа, хочеться співати, працювати, славити рідну землю.

У розділі ти прочитаєш авторські й народні твори про зміни в природі, настрої та почуття людей, весняні свята й ігри.

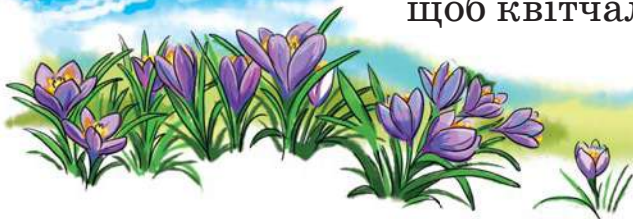
Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Визначай: про що твір; хто його автор; коли відбуваються події; хто дійові особи твору; розпізнавай їхні почуття.
- Висловлюй ставлення до прочитаного.
- Збагачай своє мовлення новими словами.

ОЙ ВЕСНА, ВЕСНА...

Українська народна пісня

Ой весна, весна, —
днем красна,
що ти нам, в'єсно, принесла?
Принесла я вам літечко,
щоб родилось жітечко,
ще й озимая пшениця
і усякая пашніця,
ще й чарівні квіточки,
щоб квітчались діточки.

Попрацюйте в групах. Вивчіть пісню напам'ять.

Розіграйте **інсценівку**: одна група викликає весну, інша — відповідає. З яким настроєм, рухами будете промовлять або наспівувати пісеньку?

ЯК ІДЕ ВЕСНА?

Досліджуємо текст

Ключові речення

Олександр Копиленко

ВЕСНА ІДЕ

Ще зовсім недавно важко було сонечку пробитися промінням крізь хмари. Вони волохаті, неначе брудні, нависають над землею, а ми поглядаємо на небо, питаємо:

— Коли ж ти, сонечко любе, розтопиш весь сніг і сріблясті ручаї полинуть у річки, в ярі?

Та ось повертаєшся зі школи і мружиш очі від яскравого світла. Сонце вже бавиться. Ще не припікає як слід, а тільки лагідно доторкається до обличчя.

Це ж березень місяць прийшов — перший місяць весни! А чи ж розвісили ви шпаківні? Десь уже мчать до нас з далеких країв заклопотані, веселі шпаки. Їм треба хатину, щоб вивести своїх діток. Так са́мо прилітають по черзі й жайворонки та зяблики. Теж наші перші весняні гості.

Жайворонки поселяються на ланах, на таловинах. Зяблики в лісах, гайка́х, парках, садах. Незабаром ми почуємо їхні гучні, веселі, весняні пісні. А які чисті голоси в пташо́к!

шпаки

жайворонко

зяблик

На ще вогких пагорбках, на схилах, зацвіли наші перші весняні квіти — підбіл або мати-й-мачуха. В них квітки яскраво-жовті, ніби краплини вранішнього сонця. З-під торішнього листа соромливо виставив свою фіолетову квітку волохатий сон. Щоб не боятися нічного холоду, сон надів на себе цю пухнасту шубу.

Погляньте, **муха вже гріється на сонечку**, ще млява, неповоротка, але вже пряде лапками, гладить ними себе по черевцю. Це вона чепуриться.

А по-справжньому сонце почне оживляти вже після 21 березня, коли день дорівнює ночі. А далі дні почнуть збільшуватись, а ночі коротшати... **Йде справжня весна**, щоб ураз перемогти зиму.

- Прочитайте текст за абзацами. Скільки їх у тексті? Звертайте увагу на виділені речення. Як змінюється сонце?
- У якому абзаці йдеться про перших весняних птахів? Про перші весняні квіти? Коли день дорівнює ночі?
- Що нового ти дізнався/дізналася з тексту? Розкажи.

Працюємо разом. Прочитайте вдумливо тільки ключові речення. Розкажіть за ними текст.

Образ весни в поезії

Надійшла весна прекрасна,
многоцвітна, тёпла, ясна,
наче дівчинка в вінку.
Зацвіли луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику́.

Іван Франко

- Прочитай вірш. Які ознаки весни передають її красу? З ким вона порівнюється?
- Назви та підкресли пари римованих слів.
- Вивчи вірш напам'ять.

ХТО ПЕРЕКИНУВ ШПАКІВНЮ?

Вчимося слухати і розуміти текст

- ✦ Послухайте вірш. **Звертайте увагу**, що вчитель читає зі співчуттям, а що — з докором.

Причина–наслідок

Ліна Костенко

ПЕРЕКИНУТА ШПАКІВНЯ

Плаче шпак уранці після зливи,
де шумлять на греблі явори,
що шпаківню **вітер чорногрівий***
перекинув **дénцем догорí.**

Бóрсаються* бідні шпаченята,
як його зарадити біді?

Кліпають із пítьми оченята:
— Випадемо, татку, що тоді?

Ще якби їм день чи півтора́дні,
ще якби їм днів хоча б із п'ять!
Бо вони ще ж зовсім безпора́дні —
падаючи, ще не полетять.

Як же, хлопці, хатку ви прибили,
що її **порушили вітри?!**

Плаче шпак уранці після зливи,
де шумлять на греблі явори...

Вітер чорногрівий — тут: дуже сильний.

Бóрсаються — тут: намагаються триматися.

- Які почуття викликав у тебе вірш?
- Яка біда трапилася зі шпаченятами? Чому так сталося?
- Прочитай вірш. Розглянь малюнок. До яких рядків він?
- Знайди у вірші рими. Прочитай.

Поетеса назвала вірш «**Перекинута шпаківня**». Який заголовок ти б придумав / придумала до цього твору?

КРАСА УКРАЇНСЬКИХ ПИСАНОК

Порівняння-образ

Анатолій Камінчук

Українська писанка,
як дитяча пісенька,
як бабусина казка,
як матусина ласка.

Сяду собі скраєчку
і розмалюю яєчко,
хрестик, зорю, віконце,
і стане воно мов сонце.

- Прочитай вірш. Із чим поет порівнює писанку?
- З яким настроєм дитина розмальовує писанку?
- Як ти розумієш ці порівняння?
- Чи є в тебе досвід малювати писанки? Розкажи.

♦ **Розглянь** картину. Який настрій вона у тебе створює?

Евеліна Бекетова.
Вікно у світле свято

♦ Розкажіть про Великодні свята, вживаючи ці вислови.

*Велі́кдень, кра́шанка, пі́санка, фарбува́ння, розпі́сування,
великодну́шо, сі́мвол житт́я, дзони, весняні квіти.*

ПИСАНКА

Розмалюю писанку, розмалюю,
гривастого коника намалюю.

Розмалюю писанку, розмалюю,
соловейка-любчика намалюю.

Розмалюю писанку, розмалюю,
різьблену сопілочку намалюю.

А сопілка буде грати,
соловейко щебетати,
а гривастий коник
славно танцювати.

- З яким настроєм дитина розмальовує писанки? Про які візерунки вона розповідає? А яку писанку розмальовуєш ти?
- Яке слово автор уживає у вірші найчастіше?
- Знайди в таблиці слова, які пов'язані з Великоднем. Прочитай.

Х	Л	П	И	С	А	Н	К	А	О
Т	Х	Р	Е	С	Т	И	К	Ч	И
Р	И	К	Р	А	Ш	А	Н	К	А
М	О	Л	И	Т	В	А	А	Н	Ь

<https://cutt.ly/rwNWnBiy>

Музей «Писанка» в Коломиї. Там зберігається багато великодніх яєць, але на жодному орнамент не повторюється.

НАТХНЕННІ ВЕСНЯНІ СВЯТА

Позмагайтеся: хто назве більше весняних свят, що відзначаються у нашій країні і в світі?

- Пропонуємо вам довідатися про ще одне. Прочитайте текст із журналу.

ХИДИРЛЕЗ — СВЯТО ВЕСНИ І ВРОЖАЮ

Хидирлез — це головне весняне свято кримських татар. Свято весни, свято посіву. Кримські татари святкують щорічно першої п'ятниці травня.

Кожна родина зранку цього дня прибирає власну оселю. Також випікаються різноманітні страви: калакай, кобете, сари-бурма. Увечері найшанованіший мешканець селища розпалює вогнище, через яке сам стрибає першим, слідом стрибають всі чоловіки, юнаки, хлопці. Коли ж полум'я трохи згасає, стрибають жінки та дівчата.

Важливий звичай на Хидирлез — ворожіння традиційними хлібцями калакай, спеченими заздалегідь, яке, за традицією, здійснюють літні чоловіки. За повір'ям калакай передбачає майбутній врожай. Якщо калакай падає лицевим боком догори — буде врожай, якщо ж тильною стороною, то цього річ варто чекати неврожаю.

Серед хлопців існував звичай дарувати дівчатам хустки; якщо останні повертали дарувальникам хустки, вже вишиті власноруч, — це вважалося проявом симпатії.

На завершення свята танцюють національний танок Хоран. Танець є круговим, оскільки уособлює сонце.

- Яку цікаву для себе інформацію ти дізнався / дізналася?
- **Досліджуємо!** Разом із дорослими укладіть кілька сторінок для календаря — **«Весняні свята моєї країни»**.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Слова з якого вірша стали назвою розділу?
- ♦ У якому творі розповідається про життя лісових мешканців ранньою весною? Хто його автор?
- ♦ Якими новими словами збагатився твій словник?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чому **весна днем красна**? Чому вона **многоцвітна**?
- ♦ Чому Хлопчик не зірвав Дзвіночок Конвалії?
- ♦ Чому українці вважають писанки оберегами рідної оселі й життя?

Вмію...

- ♦ Розказати вірші, які вивчив/вивчила напам'ять.
- ♦ Знайти відповідність між назвою вірша і його автором:

«Перекинута шпаківня»

Анатолій Камінчук

«Українська писанка»

Іван Франко

«Надійшла весна»

Ліна Костенко

- ♦ Розповісти текст за ключовими словами.
- ♦ Установити причину й наслідок у вірші Ліни Костенко «Перекинута шпаківня».

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Який із прочитаних творів викликав почуття радості, а який — здивування? Чому?*
- ♦ *Звертаючись до дорогих мені людей, використовую образні вислови, порівняння ...*
- ♦ *Які з творів розділу хочу прочитати своїм рідним?*

СКІЛЬКИ НА ЗЕМЛІ ІЩЕ ЦІКАВОГО!

Дитячі журнали, енциклопедії, довідники пробуджують допитливість, уяву та бажання творити.

Долучайся до кола їх читачів і читачок!

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Шукай нові знання, запитуй про незрозуміле.
- Дізнавайся про різні джерела інформації.
- Запам'ятовуй значення нових слів.
- Уявляй невідоме, доповнюй і змінюй прочитане.
- Висловлюй своє ставлення до прочитаного, побаченого.

Теми розділу:

- Що? Де? Чому? Навіщо?
- Фантазуй і створюй!

Що? Де? Чому? Навіщо?

Олександр Дерманський

ЧУДО ІЗ ЧУДЕС

Чудеса бувають різні,
це відомо всім,
і, звичайно ж, їх на світі
більше, ніж сім.

Чудеса, повір, повсюди —
тільки придивись.

Ну скажи, хіба не чудо —
птах, що лине в вись?

А хіба не диво-дивне —
квіточка мала,

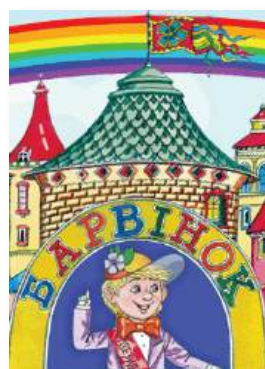
що у місті з-під асфальту
раптом проросла?
Та повір, найбільше, друже,
чудо із чудес
те, що ми живемо в світі,
повному чудес!

- Які чудеса побачив поет у довкіллі?
- Чи погоджуєшся ти, що чудеса є скрізь? Які чудеса ти спостерігаєш навколо себе? Що можеш про це розказати? Чи намалювати?

Погортаємо сторінки **«Барвінка»**, журналу, що виходив в Україні майже 80 років. Його читачі — барвінчата — запитували журнал про все, що їх цікавить, дізнаючись про дивні справи, факти.

Наприклад, на запитання дівчинки **«Скільки часу на день треба читати?»** «Барвінок» відповів так.

ЧИТАННЯ — КЛАСНІ «ЛІКИ»

Ти вже знаєш, що читання дає нові знання, покращує пам'ять, розвиває увагу, зменшує стрес.

Звісно, цього досягають не за 5 хвилин читання. То скільки хвилин щодня треба читати? Кожен визначає сам. Це залежить від любові до книжок, кількості вільного часу тощо.

Однак зваж на такі факти. Люди, які щодня читають не менш як 30 хвилин, живуть приблизно на два роки довше, ніж ті, хто не читає. І починати вживати ці класні «ліки» краще в дитинстві.

- Із чим у цій відповіді ти погоджуєшся? Що викликає сумнів? Чому? Вислови свою думку.

МЕДІАВІКОНЦЕ: дитячі журнали

👍 Розглянь виставку журналів для дітей. Які з них тобі відомі?

розважально-
пізнавальний

багато інформації
про живопис,
музику, літературу

надає перевагу
пригодам,
цікавинкам про
техніку, відкриття

Зверніть увагу. У кожному журналі багато розділів — на різні теми та смакі: про природу, пригоди, секрети спілкування...

Поради для тих, хто прагне спілкуватися з журналами:

- * журнал починай читати з обкладинки;
- * зверни увагу на номер журналу, рік, де він видається;
- * погортай журнал: які в ньому рубрики, малюнки;
- * розповідай про прочитане рідним, опікунам, друзям;
- * надсилай до редакції запитання, малюнки, казки.

Фантазуй і створюй!

На уроках читання ви придумували нові назви творів, словесні малюнки, рекламу, розігравали сценки... Усе це — **іскринки творчості**.

Тут ви прочитаєте твори різних жанрів про бажання і вміння творити. А створювати своє дуже непросто... Але так цікаво!

Будьте вдумливими читачами і читачками!

- Звертай увагу на образні вислови.
- Визначай якості, що допомагають людині творити.
- Добирай рими.
- Уявляй, доповнюй прочитане та створюй своє.

- Пригадай, що ти знаєш про хмари з уроків «Я досліджую світ».
- А ти любиш роздивлятися хмаринки? Що уявляєш?
- Прочитай, якими хмарки побачила поетеса — *Надія Кир'ян*.

РОЗМОВА ХМАРОК

Відпалало сонце жарко.
В надвечір'ї — ніжні хмарки:
хмарка Лев і хмарка Кіт
розмовляють край воріт.
Тільки що це?
Кіт не слуха. У кота пропали вуха.
Кіт підвівся в повний зріст:
«Де подівся Лєвів хвіст?»
Каже Кіт: «Ходімо в дім!»
Каже Лев йому: «Ходім!»
Лев і Кіт — зайшли у дім
і розтанули, мов дим.

- Прочитай, кого побачила поетеса в небі. Яку розмову вели «Кіт» і «Лев»? Чому вони розтанули?
- Знайди у вірші пари слів, що римуються. Підкресли їх.

Чи бачив/бачила ти хмари, які нагадують дивовижних істот? Розкажи про це.

ЯК ЛИСКА ГОЛОСОК СОБІ КУВАЛА

Прийшла Лиска — руда кіска —
у село до коваля
і тихенько промовля:
— Чи могли б ви, а чи ні,
при кова́длі*, при вогні
голос викувать мені?
— Голос викувать неважко,
вибирай собі, будь ласка:
голос квітів, голос травки,
голос вітру чи журавки,
голос осені чи літа,
соловейка, а чи жита?
Голос рути, голос м'яти...
То ж який тобі скувати? —
Лиска тихо промовля:
— Отакий, як в солов'я!
І зрадіють в небі зорі,
колос в полі, риба — в морі,
пташенята, і звірята,
і дорослі, і малята!
От ковалик цок та цок
і скував їй голосок.
Лиска — вихором у хатку.
Заспівала пісню татку.
Лис, як пісеньку послухав,—
затулив хутенько вуха.
Лиска — шух! — тоді із хати —
узялась пісні співати
пташенятам, і звірятам,

Кова́дло — підставка, на якій кують металеві вироби.

і дорослим, і малятам.
Всі, хто пісню Лиски слухав,
клали зіллячко у вуха!...

І потекли у Лиски
двома струмками слізки.
Тоді озвався батько-Лис:
— А ти, Лисичко, не журись.
Прислухайсь краще,
придивись:
хто живе в гаю-діброві,
кожен має свою мову.
Навіть золотий пісок
має власний голосок.
Власний!

**Не ходи до коваля,
бо ж дала тобі земля
голос свій, і ним співай —**
і зрадієш ти і гай,
і зрадіють в небі зорі,
колос — в полі,
риба — в морі,
пташенята, і звірята,
і дорослі, і малята.

- Про що ця казка? Хто її дійові особи?
- Які голоси міг викувати коваль Лисці? Який голосок вона собі вибрала?
- Читаючи казку вголос, **зверни увагу**, що Лисичка звертається до коваля тихенько, благально, а Лис висловлює свою думку повчально й заспокійливо.
- Які почуття переживала Лисичка, розмовляючи з ковалем і з батьком-Лисом?

Уяви, що тобі запропонували проілюструвати цей вірш. Які епізоди, на твою думку, є важливими? Намалюй і поясни.

ЯК СТВОРИТИ КАЗКУ?

Ліна Костенко

ВЕРБОВІ СЕРЕЖКИ

Біля яру, біля стежки
одягла верба сережки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:

— Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки.
подарую їм сережки.

- Придумай казку про пригоди дівчаток, яким верба подарувала чарівні сережки.

Які особливості казок ти вже знаєш? Чим вони відрізняються від оповідань?

Пофантазуй! Спробуй створити свою казку.

Спочатку має бути **задум**. Потім оживуть **казкові герої**, які потрапляють у різні пригоди, вони за щось борються, когось захищають... Це вже **зміст** казки. А чим вона закінчиться?

Звичайно, **Перемогою Добра!**

Підказки, як створити свою казку

- * У казках тварини, речі, явища природи можуть діяти й розмовляти, як люди.
- * Персонажі можуть бути дуже маленькими й надзвичайно великими (крихітка Дюймовочка, велетень Іван Побиван).
- * Дійові особи казок часто мають незвичайні імена (Котигорошко, Незнайко, Пеппі Довгапанчоха).
- * Сюжетами казок можуть бути історії виникнення слів, особливості зовнішності людей, тварин, явищ («Про що розповіли Незабудки», «Чому в морі вода солоня», «Як у верблюда з'явився горб», «Карлик Ніс»).
- * Герої казок потрапляють у незвичайні пригоди й за допомогою своїх якостей або чарівних речей перемагають зло.

ЧОМУ ВАЖЛИВО МРІЯТИ?

Літóвище, злі́тно-посадко́ва, пасажи́рський, розпізнава́льних, творце́ві, відста́ні, ла́йнер.

Як здійснити мрію

Микола Снаговський

ПРО ПАСАЖИРСЬКИЙ ЛА́ЙНЕР І ПАПЕРОВИЙ ЛІТАЧОК

Борис мріє стати льотчиком або відомим конструктором літаків. Але, поки маленький, він любить гратися з паперовими літачками. Виготовляє їх різні — на диво друзям і знайомим. А секрет простий: Бориско щодня має змогу зі свого вікна спостерігати літóвище. Сяде якийсь літак на злі́тно-посадко́ву смугу, а хлопчик миттю хапає аркуш паперу і намагається виготовити з нього копію отого пасажирського ла́йнера*.

Якось хлопчикові вдалося зробити дуже вдалу копію, тож він запустив її зі свого вікна. Підійняв вітер його паперовий літачок та потихеньку поніс на літoвище й опустив... Знаєте куди? Поряд зі справжнім лайнером. Той глянув на літачок.

— Ти хто?

— Я — літачок!

— А чий? На тобі ж немає жодного на́пису...

Літачку стало соромно. Він попросив вітерця, щоб той піддув йому під крила, аби мерщій повернутися до свого конструктора. Нехай він зробить відповідні по́значки.

— Чому ти такий червоний? Ти ж був білим? — здивувався вголос Бориско, коли літачок приземлився на підвіконня.

— Це від сорому, — відповів здивованому хлопчику літачок. — Я ж без розпізнава́льних знаків! Мене могли б збити або сприйняти за міжнародного шпигуна. Зроби на мені необхідні позначки, як у того красивого лайнера.

— Я придумав, напишу на тобі «Авіалінії Бориса» тип «БО-19», тобто Борис, який народився дев'ятнадцятого числа.

Літачок на радощах знову став білим, вдячно помахав крильми своєму творцеві, коли той спускав його зі своїх рук у повторний політ. А невдовзі знову приземлився поряд з красивим лайнером.

— Це що за «Авіалінії Бориса»? Не знаю таких. А ліцензія* є?

— Наші авіалінії міжнародні, ліцензія є, — відповів паперовий літачок фразою, яку почув від свого конструктора.

Почувши це, до паперового літачка кинулися нетерплячі пасажери — комашки, цвіркуни, світлячки та інші дрібненькі істоти. Їм також треба було летіти на далекі відстані у своїх термінових справах.

Літачка охопила неабияка гордість: його перші пасажири заповнили салон! Він рішуче здійнявся у повітря, лігши на потрібний курс*.

Лайнер — тут: великий пасажирський літак.

Ліцензія — тут: право здійснювати польоти.

Лігши на потрібний курс — полетів у потрібному напрямку.

- Сподобалася тобі ця історія? Значення яких слів ти б хотів / хотіла з'ясувати?
- Хто головний герой твору?
- З ким поряд опинився паперовий літачок? Чому йому вдалося повернутися до хлопчика?
- Чи сподобався тобі напис на паперовому літачку?
- Які дії Бориса показують його творчість і наполегливість у створенні літачка?

Працюємо в парі. Обговоріть: цей твір — оповідання чи казка? Обґрунтуйте свої відповіді, звертаючись до тексту.

А яка мрія в тебе? Що ти робиш, щоб вона здійснилась?

Календар справжніх читачів і читачок

21 квітня у світі відзначається **День творчості та інноваційної діяльності**. Обговоріть у класі, як можна відсвяткувати цей день.

Уявіть, що ви потрапили у країну **Фантазілію**. Опинились у дивному саду із чарівними квітами. З-поміж них Чарівниця-господиня саду вибрала для вас чотири квіточки з чудовими побажаннями.

Про ці квіточки поетеса **Лідія Компанієць** написала вірш «**Чотири квіточки**».

ЧОТИРИ КВІТОЧКИ

Зірву я, любі діточки,
для вас чотири квіточки:
що першу — **хоробру**,
що другу — **предобру**,
що третю — **вродливу**,
четверту — **щасливу**.
Живіть, ростіть хоробрими,
хорошими та добрими,
вродливими, щасливими,
немов пташки над нивами!

- Які квіточки подарувала дітям Чарівниця?
- Якою ти уявляєш кожну квіточку? Як її можна зобразити?

А яку квіточку ти вибрав/вибрала для себе? Намалюй її.
А може, ти придумаєш казку про свою квіточку? І теж станеш Чарівником або Чарівницею. Спробуй!

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Назви дитячих журналів та про що в них можна прочитати.
- ♦ Які бувають енциклопедії для дітей?
- ♦ Поради для тих, хто хоче читати журнали.

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чим схожі всі журнали? Чим вони відрізняються від підручників?
- ♦ Як користуватись енциклопедією?
- ♦ Які риси допомагають людині придумувати нове?

Вмію...

- ♦ Брати участь в інсценізації творів.
- ♦ Знаходити на обкладинці журналу необхідну інформацію.
- ♦ Ставити запитання за прочитаним.
- ♦ Доповнити й змінити прочитаний твір.
- ♦ Дібрати порівняння, образні вислови.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Про що було найцікавіше читати ...*
- ♦ *Про що хочу дізнатися більше ...*
- ♦ *Прагну створити ...*
- ♦ *Які завдання ставлю для себе в читанні?*

*Бажаємо тобі влітку прочитати таку книжку,
про яку тобі захотілося розповісти друзям і
дорослим, думку яких ти поважаєш!*

Словничок настроїв і почуттів

гідність

злість

розгубленість

гординь

любóв

сóром

добротá

ніжність

страх

жáдібність

обра́за

сум

зáздрість

ра́дість

щáстя

Розпізнай почуття і настрої наших героїв.

**Визнач, як ти відчуваєшся на уроці читання.
Розкажи про свій настрій.**

Навчальне видання

*САВЧЕНКО Олександра Яківна,
КРАСУЦЬКА Ірина Володимирівна*

Українська мова та читання

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Головна редакторка *І. В. Красуцька*
Редакторка *І. В. Красуцька*
Головна художниця *І. П. Медведовська*
Технічний редактор *Е. А. Авраменко*
Коректорки *С. В. Войтенко, Л. А. Еско*

Малюнки художниці **Олени Харченко**

Формат 70x100 $\frac{1}{16}$. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 12,8.

Зам. №

Наклад

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелева, 2, м. Київ, 03061

Віддруковано

У КОЛІ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК

МЕДІАВІКОНЦЕ:
малюнок, ілюстрація

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО:

Зацвіла в долині червона калина,
ніби засміялась дівчина-дитина!

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА...

МЕДІАПРОЕКТ:
«Класна газета»

слухаємо

читаємо

взаємодіємо

Я

МИ

ТИ

досліджуємо тексти

граємо сценки

створюємо

шукаємо і оцінюємо інформацію

СВІТ ДИТИНСТВА У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Теми розділу:

- Вірші
- Оповідання

МЕДІАВІКОНЦЕ:
вистава

СКІЛЬКИ НА ЗЕМЛІ ІЩЕ ЦІКАВОГО!

Теми розділу:

- Що? Де? Чому? Навіщо?
- Фантазуй і створюй!

МЕДІАВІКОНЦЕ:
дитячі журнали,
енциклопедії